

Komunikace a vlivy nových náboženských hnutí v České republice

Bc. Marek Adamík

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav marketingových komunikací
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Marek ADAMÍK**
Studijní program: **N 7202 Mediální a komunikační studia**
Studijní obor: **Marketingové komunikace**

Téma práce: **Komunikace a vlivy nových náboženských hnutí v ČR**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte rešerši literatury pojednávající o nových náboženských hnutích v České republice a obecnými principy jejich komunikace s okolním světem. Na základě vymezeného problému formulujte pracovní hypotézy a cíle práce.
2. Zpracujte analýzu soudobého postavení náboženských hnutí v České republice a na příkladu vybraných organizací představte jejich činnost a formy komunikace s příznivci a širokou veřejností.
3. Na základě výsledků analýzy se zamyslete nad možnostmi a smyslem náboženských hnutí z hlediska jejich vlivu a pohledu na svět, případně vymezte možné budoucí pokračování práce na tomto tématu.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BARRETT, Sekty, kultury, alternativní náboženství. 1. vyd. Praha: Ivo Železný, 1998. 411 s. ISBN 80-240-0066-0

ČEPELKA, O. Práce s veřejností v nepodnikatelském sektoru. 1. vyd. Liberec: Nadace Omega, 1997. 243 s. ISBN 80-902376-0-6

ŠTAMPACH, O. V. Přehled religionistiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-384-0

VOJTÍŠEK, Z. Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 462 s. ISBN 80-71787-98-1

VOJTÍŠEK, Z. Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět. 1. vyd. Praha Books, 2007. 210 s. ISBN 978-80-86851-64-8

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Radim Bačuvčík

Ústav marketingových komunikací

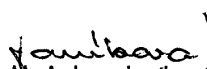
Datum zadání diplomové práce:

12. ledna 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2009

Ve Zlíně dne 12. ledna 2009

doc. Mgr. A. Jana Janíková, ArtD.

pověřená děkanka

Mgr. Ing. Olga Jurášková

ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zaměřuje na komunikaci nových náboženských hnutí v České republice vycházející z východní nábožensko-filozofické tradice – hinduismu a buddhismu. Snaží se odpovědět na otázku, zda a do jaké míry se na jejich rostoucí popularitě podílí komunikace s okolním světem.

Teoretická část vymezuje postavení nových náboženských hnutí v českých kulturních podmínkách a jejich vztah k marketingu a marketingové komunikaci. Představuje nejčastěji užívané techniky manipulace pro oslovování potenciálních příznivců.

Praktická část charakterizuje s využitím nástrojů marketingového mixu činnost vybraných náboženských hnutí a snaží se proniknout do jejich komunikačního potenciálu směrem k příznivcům a široké veřejnosti. Zahrnuje mediální obraz, který o organizacích vytváří tištěná periodika.

Klíčová slova: *buddhismus, hinduismus, komunikace, jóga, manipulace, marketingový mix, masmédia, neziskový sektor, nová náboženská hnutí, Osho, sekty, zen*

ABSTRACT

This master thesis focuses on the communication of new religious movements in the Czech Republic based on eastern religious-philosophical traditions – hinduism and buddhism. It seeks to answer the question whether and to what extent is the growing popularity influenced by communication with the outside world.

The theoretical part define the status of new religious movements in the Czech cultural conditions and their relationship to marketing and marketing communication. It includes the most frequently used techniques for handling with potential fans.

The practical part use the instruments of marketing mix for analyze of activites of selected religious movements and tries to penetrate their communication capabilities to fans and the general public. The part includes a media image that create printed periodicals about organizations.

Keywords: *buddhism, communication, handling, hinduism, marketing mix, mass media, new religious movements, non-profit sector, Osho, sects, yoga, zen*

PODĚKOVÁNÍ

Za významnou podporu, cenné připomínky a otevřený přístup v průběhu zpracovávání tématu děkuji Ing. Mgr. Radimu Bačuvčíkovi. Mé díky patří rovněž Ústavu marketingových komunikací za příležitost věnovat se nesmírně obohacujícímu tématu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.

Ve Zlíně dne 18. dubna 2009

.....

podpis diplomanta

ZEN

*Sedím sám kdesi v tobě
A jako modré nebe pluje v mracích
Nemám co říct víc*

(Gato & Vladimír Václavek – Obrazy cesty)

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 NÁBOŽENSTVÍ A ZÁPADNÍ SPOLEČNOST	12
1.1 CÍRKEV, SEKTA ČI KULT?	12
1.2 DUCHOVNÍ POSUN OD POČÁTKŮ K DNEŠKU	13
1.2.1 Vznik a role náboženství	13
1.2.2 Kořeny nových náboženských hnutí	14
1.3 NÁBOŽENSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	16
1.3.1 Zázemí pro duchovní rozvoj	16
1.3.2 Pohled masmédií	17
1.3.3 Historicko-geografický přehled	19
2 KOMUNIKACE NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH Hnutí	21
2.1 CHARAKTERISTIKA NNH	21
2.2 MEZILIDSKÁ = MARKETINGOVÁ KOMUNIKACE?	23
2.3 NÁBOŽENSTVÍ OČIMA MARKETINGU	25
2.3.1 Produkt – víra či smysl života?	25
2.3.2 Cena – státní dotace či sponzorství?	26
2.3.3 Místo – kostel nebo čajovna?	27
2.3.4 Komunikace – progresivní alternativa	27
<i>Komunikační mix</i>	28
<i>Náboženská hnutí a veřejnost</i>	29
2.4 METODY MANIPULATIVNÍ KOMUNIKACE	32
2.4.1 Získávání nových stoupenců	32
<i>Vábění</i>	32
<i>Přesvědčování</i>	32
<i>Fascinace</i>	33
2.4.2 Přesvědčování pod lupou	33
2.5 CÍLOVÉ SKUPINY	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
3 VÝCHODNÍ NÁBOŽENSKÉ SYSTÉMY V ČR	40
3.1 HINDUISMUS	40
3.1.1 Bhagaván Šrí Radžníš – OSHO	41
<i>Produkt – dynamická meditace</i>	42
<i>Místo – Osho Shangri La</i>	43
<i>Komunikace – šamanský festival</i>	44
<i>Cena – movitější klientela</i>	46
<i>Mediální obraz – adaptabilní komunita</i>	46
3.1.2 Jóga v denním životě	47
<i>Produkt – celostní pojetí</i>	49
<i>Místo – jógacentrum</i>	49

	<i>Komunikace – osobní kontakt</i>	50
	<i>Cena – dárcovství</i>	54
	<i>Mediální obraz – mírové společenství</i>	55
3.2	BUDDHISMUS	56
3.2.1	Zenový buddhismus	57
	<i>Produkt – zazen a kóan</i>	58
	<i>Místo – dódžó centrum</i>	59
	<i>Komunikace – cit pro média</i>	60
	<i>Cena – za účast</i>	63
	<i>Mediální obraz – tady a teď</i>	64
3.2.2	Buddhismus Diamantové cesty	65
	<i>Produkt – trojitá meditace</i>	66
	<i>Místo – diamantové centrum</i>	66
	<i>Komunikace – Tibet v ČR</i>	67
	<i>Cena – příspěvky</i>	71
	<i>Mediální obraz – mezilidské vztahy</i>	71
4	NÁBOŽENSTVÍ A SOUČASNÝ SVĚT	74
	<i>Badatelský potenciál</i>	78
	ZÁVĚR	80
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ	89
	SEZNAM PŘÍLOH	90

ÚVOD

Od počátku 90. let 20. století si nejen v České republice můžeme všimnout určitého posunu v oblasti víry, náboženství a myšlenkových směrů. Tato změna se s příchodem nového tisíciletí ještě urychlila, přinesla zcela odlišný pohled na svět, život člověka a podíl jeho zodpovědnosti na fungování společnosti jako celku. Odklání se od tradičních křesťanských a náboženských tradic a hledá odpovědi ve východních filozofických tradicích. Zajímavé poznatky v tomto ohledu přineslo sčítání lidu v roce 2001. Z desetimilionového obyvatelstva se ke konkrétnímu vyznání přihlásila pouze třetina obyvatel. Milión se odmítlo k otázce vyjádřit, šest miliónů, tedy největší část, zaškrtnla odpověď „bez vyznání“ (Vojtíšek 2004, s. 12). Věřící občané se nejčastěji hlásili k římskokatolické církvi, se značným odstupem následovala Českobratrská církev evangelická a Církev československá husitská. Přibližně stejný počet lidí své vyznání nespécifikovalo. Religionista Zdeněk Vojtíšek se domnívá, že právě zde lze hledat příslušníky neregistrovaných náboženských společností jako je hinduismus, buddhismus a další proudy mimo křesťanství. Podobně je tomu i u občanů „bez vyznání“, u nichž lze spatřovat spíše odklon od oficiálních církví a vyhledávání jiných podob spirituality, než skutečný ateismus. Proč tomu tak je, se můžeme jen domnívat. Nejschůdnější vysvětlení má tři základní body. Za první: jde o vzednutí opozice vůči materiálnímu a konzumnímu způsobu života doprovázeného ztrátou jistoty a hlubšího smyslu života; za druhé: jde o důsledek každodenního zahlcování vnějšími podněty ze stran médií, reklamní komunikace a jinými civilizačními „výdobytky“; za třetí: jde o přirozený duchovní vývoj člověka, který se ve svém vnitřním hledání přestává obracet k institucionálním autoritám.

Tato diplomová práce se zaměřuje na komunikaci nových náboženských hnutí v České republice vycházející z východní nábožensko-filozofické tradice – hinduismu a buddhismu. Snaží se odpovědět na otázku, zda a do jaké míry se na jejich rostoucí popularitě podílí komunikace s okolním světem. Vynechány jsou směry, které vznikly na základě křesťanských idejí a směry postavené výhradně na západním esoterismu. Diplomová práce má badatelský charakter a jako taková čerpá především z bohatého množství dostupných tištěných a elektronických zdrojů, z prezentací konkrétních organizací, časopiseckých článků a elektronických archívů celostátních periodik, z nichž

nakonec bují i zasvěcené reakce na stanovené hypotézy. Badatelská koncepce zahrnuje pouze teoretickou a praktickou část, stanovené cíle ponechávají stranou část projektovou.

Teoretická část nejprve představuje náboženská hnutí obecně, definuje jejich význam pro člověka a vymezuje jejich postavení v českých kulturních podmínkách a v pohledu masmédií. Cílem části je nastínit vztah náboženství k marketingu a marketingové komunikaci. Popisuje rovněž základní manipulativní techniky komunikace směrem k potencionálním stoupcům, náboženská hnutí jsou chápána jako sekty, které pro jednotlivce i společnost skýtají mnoha nebezpečí.

Druhá část se snaží představit činnost vybraných náboženských hnutí působících na českém území ve své komplexnosti, a to z využitím nástrojů marketingového mixu. Cílem je proniknout do komunikačního potenciálu organizací a charakterizovat nejčastěji užívané formy kontaktu s příznivci a širokou veřejností. Součástí je nástin obrazu, který o organizacích vytváří masová tištěná periodika v posledních několika letech.

Závěrečným dílem je úvaha nad současným stavem nových náboženských hnutí a jejich potenciálním rozvojem do budoucna. Jaký je jejich komunikační potenciál? Mohou očekávat další rozkvet nebo zaniknou? Jakým způsobem mohou tradiční instituce ochránit své „ovečky“ před individuální spiritualitou? Cílem je pokusit se reagovat na následující hypotézy:

1. Na růstu popularity nových náboženských hnutí se významnou měrou podílí bohatá komunikace s veřejností.
2. Smysl a náplň práce nových náboženských spolků je totožná s činností humanitárních neziskových organizací.
3. Masová periodika staví nová náboženská hnutí trvale do role nežádoucích a pro společnost nebezpečných sekt.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁBOŽENSTVÍ A ZÁPADNÍ SPOLEČNOST

1.1 Církev, sekta či kult?

Náboženství se všemi svými aspekty a souvislostmi je středem zájmu oboru, který se nazývá religionistika. Odtud pochází také názor, že nelze podat jeho uspokojivou definici. Příčinou je přetrvávající nejasnost co pod tento pojem zahrnujeme a co se jím míní. Stoupenci některých duchovních systémů, kupříkladu buddhisté, pojem „náboženství“ zcela odmítají.

Přehlédneme-li celé minulé údobí hledání jednotného úhlu pohledu, pro účely této práce zakotvíme v definici navazující na domácí tradici v oboru: „Náboženství je v nejobecnějším smyslu vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, představa nebo pocit, že vedle světa přirozeného existuje nadpřirozený svět (síly, bytosti, moci) a víra, že je člověk na této transcendentní skutečnosti nějakým způsobem závislý. Tato víra implikuje snahu navázat s nadpřirozenem přímý nebo zprostředkovaný styk“ (Maříková 1996, s. 659). V teistických náboženstvích má tato skutečnost podobu osobního boha (monoteismus) nebo osobních bohů (polyteismus). Osobní rys naproti tomu chybí u některých východních systémů jako je buddhismus a taoismus.

S pojmem „sekta“ se můžeme často setkat u spolků, „které sice mají kořeny v jednom určitém náboženství, ale kromě toho se od tohoto náboženství odštěpily“ (Partridge 2006, s. 17). Paradoxně však typicky vznášejí nárok na to, že jsou na rozdíl od náboženství a církve obránci pravé a živé víry. Mezi její základní rysy zpravidla patří (Václavík, Lužný, [online]): separatismus od okolní společnosti, odmítnutí nebo odpor ke světu a jeho hodnotám a institucím; exkluzivita jak v postojích, tak sociálních strukturách; vědomá zkušenost konverze jako nezbytný předpoklad členství; dobrovolné přičlenění se ke skupině; duch obnovy a etická střídmost často spojená s asketismem. Sektami jsou často označována některá novodobá náboženská hnutí, zpravidla z nedostatku informací a s tím souvisejících obav.

Církvi a náboženskou společností se dle zákona č. 3/2002 Sb. rozumí „dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo

soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby“ (Portál veřejné správy ČR, [online]). Vyznačuje se tedy formálností, strukturou, která se často shoduje s geografickými nebo etnickými hranicemi a na rozdíl od sekty směřuje k dohodě a kompromisu s existující společností, jejími hodnotami a institucemi.

Posledním stěžejním pojmem, která s touto prací úzce souvisí je „kult“. Jak se liší a vymezuje oproti výše jmenovaným? David Zbiral ve svých studiích o problematice nových náboženských hnutí uvádí, že tento pojem věda používá tam, „kde se má postihnout výrazná inovace v rámci dějin náboženství, tedy ne tvůrčí reinterpretace určité již existující tradice“ (Zbiral 2001, [online]). Podle Vojtíška jde o jakýsi fenomén, který je sice součástí náboženského života, ale nelze hovořit o samostatném náboženském hnutí. Slouží k označování aktivit, „které nevyžadují existenci skupiny, ale soustředí se na poskytování náboženských služeb nikterak nezavázaným zájemcům“ (Vojtíšek 2007, s. 23). Ve druhé kapitole se k němu ve vztahu k novým náboženským hnutím ještě vrátíme.

1.2 Duchovní posun od počátků k dnešku

1.2.1 Vznik a role náboženství

Náboženství provází člověka od nejranějších stádií jeho vývoje. Podobně jako schopnost přemýšlet byla základní lidskou součástí i přirozená snaha hledat a nalézat smysl v tom, co se děje v okolním světě i uvnitř něho samotného. Touha po transcendentnu, po něčem co dává životu řád a vyšší hodnotu, nalézá uskutečnění právě v náboženství.

Věk nejstarších dochovaných památek, které lze považovat jako výraz určité zbožnosti, je odhadován přibližně na 60 – 80 tisíc let. Odtud dle badatelů pocházejí lidské kostry, jejichž obřadné pohřbení mohlo souviset s vírou v posmrtný život člověka. Z pozdějšího období podávají svědectví o duchovním vývoji malby a rytiny v jeskyních a sošky znázorňující ženské postavy jako symbol plodnosti. Na českém území je známa věstonická Venuše. Z pátého tisíciletí před naším letopočtem pocházejí kamenné útvary zvané megality, jež sloužily nejen k pohřbívání, ale i jako svatyně.

V religionistice existují dle Štampacha dvě základní pojetí o vzniku náboženství, přičemž obě si ještě před několika desetiletími uzurpovala právo na svrchovanou platnost.

První z nich je evoluční koncepce. Ta se snaží vyvozovat závěry z výsledků práce mnoha badatelů, převážně filozofů a sociologů. Vychází z naivní důvěry v pokrok, což může vést až k závěru, že „doba, v níž prý máme to štěstí žít, má být nejdokonalejší. V politicko-filozofické aplikaci jsme dokonce dospěli na konci dějin“ (Štampach 2008, s. 60). Evolucionisté často hovoří o třech stádiích náboženství – primitivním (přírodní národy), nespecifikovanými mezistupni a vrcholu, „který pro někoho představuje křesťanství obecně, pro jiného jeho reformovaná podoba... ...některým se to jeví tak, že nejdokonalejší je neteistické náboženství typu buddhismu nebo víra bez náboženství“ (Štampach 2008, s. 60).

Evoluční koncepce původu náboženství se opírá především o teorie Herberta Spencera, Edwarda Burnetta Taylora, Roberta H. Codringtona a jejich stoupců. Spencer počátky náboženství spatřoval v manismu, což u něj představoval především kult předků. Taylor se svými následovníky uvádí, že „lidé od počátku zjišťovali dualitu běžné zkušenosti a toho, co prožívají při změně vědomí“ (Štampach 2008, s. 60). K prvotnímu rozlišení duše a těla tedy napomohly zážitky ze světa snů a psychotropních látek. Codrington, další stoupenec manismu, zde nepřímou navazuje tvrzením, že základním pilířem náboženství byla víra v duchovní bytosti. To později rozvíjí příznivci dynamismu a především Robert Ranulf Marett. Základem jeho teorie je předpoklad, že vše je oživeno a vším proniká nějaké mystérium, které je třeba respektovat.

Degenerační koncepce je druhým pojetím o vzniku náboženství. K evolučním teoriím stojí v protikladu do té míry, co se týče raných stádií. Později se s nimi částečně shoduje, jako je tomu například u postoje k monoteismu, který je zde také považován za pokrok. Degeneračnímu pojetí zůstává v doslovném významu věrný rakouský teoretik Wilhelm Schmidt. Podle něj náboženství původně monoteistické „postupně degenerovalo v polyteismus či jiné archeologicky a etnograficky doložené podoby náboženství“ (Štampach 2008, s. 62).

1.2.2 Kořeny nových náboženských hnutí

Řada nových náboženských hnutí se často opírá, ne-li přímo vychází, z východních náboženských systémů. Zkusme si odpovědět na otázku, jak se z těchto původně zcela uzavřených světů dostaly do západních zemí.

Spojení s východními civilizacemi mělo původně obchodní a v jistém smyslu i objevitelský charakter. Avšak již v nejstarších kulturách můžeme nalézt určité ovlivnění Východem v oblasti filozofie a umění. Na svědomí to měl čilý obchodní duch starých Řeků. Výměnu zboží a kulturních statků mezi čínskou a řecko-římskou civilizací umožňovala od starověku tzv. hedvábná stezka, která „začínala v Si-anu, vedla přes Pamír středoasijskými státy k Středozemnímu moři a dále až do římské říše“ (Sobková 2007, s. 7).

Pokud se pokusíme ve stručnosti pohlédnout na nesmírně dlouhé časové údobí od starověku až do současných dnů a zmínit se jen o klíčových událostech, pak se musíme zastavit v Evropě v polovině 18. století. Kolonizační vlny zde poprvé pronikly do Číny, Japonska a Koreje a Evropanům se zde podařilo rozšířit svá panství. Křesťanskou misijní činností poprvé pronikly na Západ ucelené poznatky o východním náboženství, především buddhismu, hinduismu, konfucianismu a taoismu. Tato „myšlenková hnutí“ se ve srovnání s materialistickým Západem ukázala jako mnohem spirituálněji zaměřená a lidé se k němu v neuspokojivé duchovní situaci doma stále více obraceli. V roce 1893 to na kongresu v Chicagu v USA vyvrcholilo příslibem indického mystika a „národního buditele“ Svámí Vivékánandy, že poskytne Západu v nastávající krizi duchovní pomoc. Setkání, které poskytlo světovým náboženstvím možnost představit se ve světě liberálních křesťanských kruhů, tak významně přispělo k tomu, že zmíněné náboženské směry zapustily v USA své kořeny. „Tím byl započat proces šíření novonáboženských hnutí v Americe a odtud dále v Evropě, který vedl k zesílení vzájemného ovlivňování a konvergence mezi náboženstvím Východu a Západu“ (Sobková 2007, s. 9).

Vývoj od tohoto okamžiku získal na dynamice. Nebývalý rozmach zažila náboženská a esoterická hnutí, především moderní spiritismus a Teosofická společnost, z níž později vznikla antroposofie. Představy o karmě a reinkarnaci spojené se západním evolučním myšlením a teosofický světový názor vykrytalizovaly v hnutí New Age, jež se v plné síle představilo v druhé polovině 60. let 20. století. Rozpad západních duchovních tradic přinesl v 70. letech vlnu nové religiozity. Na popularitě si získaly formy východní meditace, přibývalo stoupců indických guruů, japonských zenových mistrů a tibetských lámů. Tento trend dosud neustal. Naopak. „S pádem železné opony východní náboženská hnutí získala nové pole působnosti, nové možnosti svého rozšíření“ (Sobková 2007, s. 10). Výjimkou nebylo ani bývalé Československo.

1.3 Náboženství v České republice

1.3.1 Zázemí pro duchovní rozvoj

Náboženská hnutí v České republice žijí dle Vojtíška stále ještě v napětí mezi dědictvím legislativy minulého režimu a náboženskou svobodou. „Duchovní život“ byl podobně jako ostatní oblasti života pod kontrolou státu, zajišťoval jej po materiální a finanční stránce, což poskytovalo prostor pro libovolné regulace a omezení. Počet náboženských společností, které byly za těchto podmínek v České republice povoleny, „dosáhl na konci komunistického období osmnáct“ (Vojtíšek 1998, [online]). K zásadní změně legislativního rámce došlo v roce 1991, kdy „existenci církví a náboženských organizací upravovala po právní stránce především Listina základních práv a svobod, Zákon č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností a Zákon České národní rady č. 161/1992 Sb. o registraci církví a náboženských společností“ (Lužný in Nešpor 2004, s. 92). Tyto zákony umožňovaly registrovaným církvím vychovávat své pracovníky na vysokých školách a vlastních vzdělávacích institucích, provozovat zdravotnická zařízení, věnovat se sociální práci a jiným veřejně prospěšným aktivitám. Kromě toho jim dávaly právo poskytovat duchovní pomoc na veřejných místech včetně dětských domovů, vojenských útvarů a vězeňských zařízení. Podmínkou bylo, že náboženská společnost musela být státem uznávanou, musel ji vést v registraci.

Žádná církev ani potenciální nové náboženské hnutí však nemělo pro svůj rozvoj v České republice o nic lepší podmínky než za doby totalitního režimu. Zákon stanovoval, že k zahájení registračního řízení nového hnutí je třeba deset tisíc zletilých osob, což ve výsledku až na dvě nejpočetnější organizace všechny ostatní odepsalo. Na druhou stranu registrace ztratila v jistém smyslu na vážnosti a na náboženský život přestala (pokud někdy vůbec měla) vliv. Z oficiálních církví se staly neoficiální, ovšem bez ztráty možnosti svobodně se sdružovat, vykonávat náboženské úkony, vydávat a šířit publikace atd.

V roce 2002 byl přijat zákon, který požadavky registrace zliberalizoval a šanci tak dostala i ta hnutí, která do té doby byla spíše menšinová. K podání návrhu stačilo nasbírat „pouze“ tři stovky podpisů zletilých občanů ČR nebo cizinců s trvalým pobytem v ČR, kteří se k této církvi hlásili. Šanci být registrovanou církví tak bezprostředně po nabytí platnosti konečně získaly i netradiční formy náboženství: Mezinárodní společnost pro

vědomí Krišny, Hnutí Haré Krišna a Česká hinduistická náboženská společnost. Význam registrace dnes spočívá především v oblasti veřejného mínění, kde „stále přetrvává přesvědčení, že registrací stát deklaruje určitou solidnost a spolehlivost registrované náboženské společnosti, nebo dokonce důvěryhodnost této společnosti garantuje“ (Vojtíšek 1998, [online]). Přijetím nového zákona, ať už se s jeho pomocí podařilo jakkoliv projasnit právní postavení náboženské společnosti, se však nezměnilo tlhnutí k tradici a snaze zvýhodňovat jen ty církevní organizace, které jsou v českém kulturním prostředí pevně zakotveny.

Uvedený zákon vymezuje kvalitativní podmínky pro vznik a působení církví. Založena nesmí být organizace, která ohrožuje činnost práva, svobodu a rovnoprávnost občanů. Dále pak taková, která (Portál veřejné správy ČR, [online]):

- a) je v rozporu s ochranou veřejné mravnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví, principy snášenlivosti a bezpečnosti občanů;
- b) popírá nebo omezuje osobní, politická nebo jiná práva fyzických osob pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání nebo sociální postavení, podporuje násilí nebo porušování právních předpisů;
- c) omezuje osobní svobodu osob zejména tím, že využívá psychický a fyzický nátlak k vytvoření závislosti, která vede k fyzickému, psychickému a ekonomickému poškozování těchto osob a jejich rodinných příslušníků, k poškozování jejich sociálních vazeb včetně omezování psychického vývoje nezletilých a omezování jejich práva na vzdělání, zabraňuje nezletilým přijmout zdravotní péči;
- d) je utajována vcelku nebo v některých částech, stejně jako organizační struktura církve a náboženské společnosti a její vazby na zahraniční složky, je-li částí církve nebo náboženské společnosti působící mimo území České republiky.

1.3.2 Pohled masmédií

Mediální obraz duchovních společenství se nachází takříkajíc ve slepé uličce. Neznalost veřejnosti a obavy z neznámého vede k nedůvěře a snahy vytěsnit je na okraj svého života. Média naproti tomu zobrazují náboženská hnutí ve světle „co chtějí tito

recipienti slyšet“, a to bez ohledu na to, jakým způsobem tato společenství ovlivňují okolní svět. Komunikace se tak stává zkosnatělou, informace z masmédií jsou založena převážně na „již dříve publikovaných informací bez ohledu na jejich věrohodnosti“ (Lužný in Nešpor 2004, s. 93). Pomáhají tak udržovat zažitý obraz bez snahy položit si otázku, zda je ještě pravdivý. Nejvíce se tento prvek projevuje v práci českých periodik, náboženské organizace (pokud hovoříme o těch netradičních) jsou „nebezpečné, popř. obskurní, před nimiž by se měl mít normální člověk na pozoru“ (Lužný in Nešpor 2004, s. 93).

Nová náboženská hnutí, přesněji řečeno organizace, jež v našem kulturním prostřední nevycházejí z tradičního křesťanství, jsou často lidmi označovány v negativním významu jako sekty. V této souvislosti lze najít několik příkladů, které ještě před deseti lety „zdobily“ stránky českých periodik a jak je zaznamenal Lužný ve své eseji: Sekty – nebezpečí č. 1, Sekty časovaná bomba, Skutečné nebezpečí číhá především na mladé důvěřivce – tedy i děti, Na lovu evropských dušiček, Lovci duší, Sekty se valí do Čech atd. Ačkoliv tento pohled je už pro dnešní českou veřejnost snad až příliš vyhrocený, negativní konotace do určité míry přetrvávají, a to bez ohledu na to, jestli o náboženské skupině – sektě informuje periodikum „bulvární“ či „seriózní“. Uvedené příklady pocházejí kupodivu výhradně ze seriózních, jako jsou Učitelské nebo Hospodářské noviny.

Strach z neznámého a pohled na netradiční náboženská hnutí v době jejich první velké expanze v devadesátých letech do České republiky výstižně formuloval Ondřej Volejník v Denním Telegrafu (Volejník in Nešpor 2004, s. 94): „I u nás se protrhla hráz, za kterou se již nedočkavě chvěly sekty hladově hledící na své nové potenciální oběti a v některých případech i zdroje příjmů. Čas za hrází nepromarnily, ba naopak, konstruovaly svá učení a posilovaly své řady o členy schopné vytvářet psychický nátlak. Představitelé těchto nebezpečných společností jsou si dobře vědomi, jak mnoho je v tomto státě lidí, kteří hledají jméno pro to, v co věří nebo chtějí věřit. Také dobře vědí, jak snadné je hladovému člověku podstrčit místo šťavnaté pečeně shnilé jablko a přesvědčit ho, že si pochutnává na vybraném jídle. Snad nikdo není před jejich sítěmi bezpečný, stačí jeden krok a člověk, který se dostane těmto sektám do rukou, je na vážkách. Při druhém kroku je lapen a jeho naděje na návrat do normálního života se ztrácí v mlze zdánlivě odůvodněných argumentů sektářů.“

- buddhismus náboženství Číny
- náboženství Japonska

g) Americká náboženství

- Toltékové Aztékové
- Mayové Inkové

2 KOMUNIKACE NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH HNUTÍ

2.1 Charakteristika NNH

Jakým způsobem se liší nová náboženská hnutí od tradičních organizací? Vojtíšek vnímá rozlišení ve dvou směrech. Za prvé: Pokud hovoříme o „nových“ hnutí, máme na mysli zpravidla ta, co vznikla ve Spojených státech v polovině 60. let 20. století a která vzbudila zájem české veřejnosti po roce 1989. Nežádka jsou k nim připojována i hnutí starší, která výše uvedeným zákonem neměla možnost oficiálně existovat. Za druhé, a zde se zaměříme na slovo „nový“, „jde o inovaci starších myšlenek provedenou za pomoci metafor, které lépe odpovídají možnostem představ současného člověka“ (Vojtíšek 2007, s. 17). V dané společnosti nejsou „nová“ náboženství dosud zavedená a často jsou považována za podivná a podezřelá. Jsou protikladem tradičních hnutí, čímž si vysloužila označení jako alternativní či netradiční. Nové ideje přinesly novou cestu, která přímo nebo nepřímo potvrzuje nespokojenost s dosavadním způsobem náboženského života. Potud je tedy hnutím protestu. „Protestuje tak proti tomu, co je považováno za normální v oblasti náboženských idejí, v oblasti hodnot i životního stylu“ (Vojtíšek 2007, s. 25).

Vztah nových náboženství ke kultům, o kterých jsme se zmínili v úvodu, je poměrně úzký ve smyslu počáteční ideje. Každému směru se však nepodaří získat dostatečný počet příznivců k založení samostatné organizace. Pokud se tak stane, mohou se zformovat do podoby poskytování „esoterických“ služeb. Zatímco náboženská hnutí mají své členy, stoupence či sympatizanty, kulty se zaměřují například na věštění budoucnosti, magii, vyučování a poskytování kurzů meditace, modliteb, práci s energií apod. V této podobě se dnes nachází tzv. komerční podoba aktivit hnutí Nového věku, orientující se v zásadě na poskytování psychoterapeutických metod s náboženskými přesahy. „Typickou institucí Nového věku tak není tajný spolek, ale duchovní centrum, které svým klientům poskytuje placené služby“ (Vojtíšek 2004, s. 284).

O základní charakteristiku nových hnutí se lze pokusit na základě znaků, co vyplývají z jejich novosti a z postoje k okolní společnosti. Následující přehled vychází z Vojtíškovy studie, která ovšem plní roli spíše ilustrační.

Charakteristiky vyplývající z novosti

- a) *Přesvědčení o vlastní jedinečnosti* – učení „konkurenčních“ skupin nemusí být přímo považováno za scestné, ale ve srovnání s domovskou organizací za podružné a méně dokonalé.
- b) *Výlučnost doby, kdy náboženské hnutí vzniklo* – zpravidla má podobu vize o konci času nebo naopak o příchodu výjimečně příznivého času pro duchovní obrodu lidstva.
- c) *Zjednodušený, černobílý pohled na svět* – ve srovnání s myšlenkovým bohatstvím tradičních náboženství působí povrchně. Stoupenci nového hnutí tato bohatství redukují na nezpochybnitelný základ a stávají se vůči vnějšímu světu uzavřenými. Mohou se vyhýbat pochybnostem, námitkám a náboženským otázkám, které by mohly narušit základní stavební pilíře jejich filozofie.
- d) *Počtní omezenost* – vzhledem k relativně malému počtu stoupenců se uvnitř vytváří velmi osobní a bezprostřední vztahy. Je tak podporován pocit jedinečnosti a napětí ve vztahu k těm, co stojí mimo skupinu, co se nachází mimo „rodinu“.
- e) *Charismatická autorita (vůdce, guru,) v čele hnutí* – obvykle se mu přisuzují nadpřirozené a výjimečné kvality, jež stoupence zavazují k poslušnosti a k napodobování. Svým respektem a postavením dokáže ovlivňovat rodinný život, vzdělání, pracoviště a další oblasti života stoupence.
- f) *Naléhavost vlastních vizí a idejí* může vést k pocitu oprávněnosti psychické manipulace, pokud jí rozumíme snahu změnit prožívání, uvažování a chování druhého člověka tak, aniž by tuto změnu sám pozoroval.

Charakteristiky vyplývající z postoje k okolní společnosti

- a) *Silná motivace* – odvaha postavit se většinové společnosti a tradici spolu s dalšími charakteristikami přispívá k entuziasmu všech členů. Výsledkem je nejenom výše uvedená rodinná a láskyplná atmosféra, ale také finanční a pracovní obětavost, což v krajních případech může vést až k mučednictví.

- b) *Ostré hranice mezi domácím a okolním světem* – nové hnutí má své hodnoty, normy, symboly, stereotypy. Svět se rozpadá na „my“ a „oni“. Hrozí nejen odcizení s rodinnými příslušníky a vychladnutí vztahů, ale také ztráta zábrán k porušování zákona.
- c) *Ostré hranice mezi členy a bývalými příslušníky* – odcizení s vnějším světem se obzvláště vztahuje na osoby, jež ke sdružení kdysi patřily. Pro takového člověka jsou obzvláště bolestivé sociální důsledky. Ty mohou mít podobu ztráty sociální jistoty (pokud byla součástí hnutí), přátel a své „rodiny“, pokud jí rozumíme náboženskou komunitu.
- d) *Ostrá hranice mezi minulým a současným životem* – zvýraznění důležitosti vstupu jedince do organizace se děje například v podobě přijetí nového jména, zbavení se veškerého majetku, ukončení některých předchozích vztahů aj. Nezřídka získává hodnocení vlastní minulosti negativní zabarvení, kdy „všechno bylo špatné, mizerné a odporné“.

2.2 Mezilidská = marketingová komunikace?

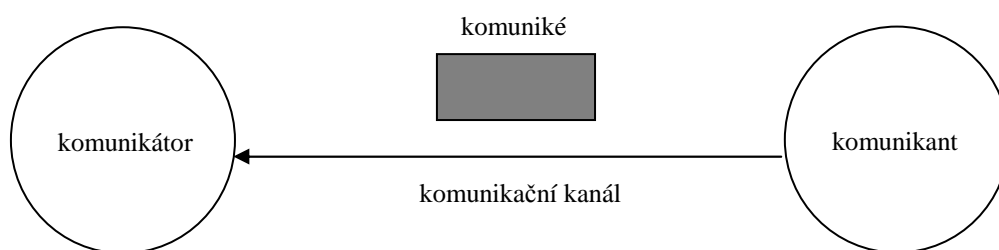
Náboženská hnutí jsou z naší perspektivy chápána jako společenství jednotlivců, kteří sdílejí podobné hodnoty, podobnou víru a společnou snahu „vtisknout“ svému životu hlubší smysl. Jednotlivců, kteří se pravidelně setkávají, hovoří spolu, předávají si zkušenosti, motivují se a vzájemně podporují.

Mezilidská komunikace je nedílnou součástí lidského života a podobně jako v životech jiných společenství i v životech náboženských organizací hraje zásadní roli. Pokusme se ve stručnosti nastínit její obecné principy a vymezit její vztah k termínu „marketingová komunikace“.

Pokud se ohlédneme za definicemi „přirozené výměny informací“ mezi lidmi, budeme co mít dělat s neproniknutelnou houštinou často velmi rozdílných pohledů. Některé zdůrazňují aspekty obsahové, jiné formální, další se zaměřují na stránku prožitkovou či logickou. Lépe než citování definic významných autorů shrneme nejdůležitější charakteristiky komunikace do tří základních bodů (Mikuláščík 2003, s. 19):

- komunikace je nezbytná k efektivnímu sebevyjadřování;
- komunikace je přenosem a výměnou informací v mluvené, psané, obrazové nebo činnostní formě, která se realizuje mezi lidmi, což se projevuje nějakým účinkem;
- komunikace je výměnou významů mezi lidmi použitím běžného systému symbolů.

V této podobě jde ryze o komunikaci sociální, dva lidé na sebe působí, ovlivňují se, navzájem si vyměňují informace. Vždy jsou tu nejméně dvě strany, jedna je komunikátorem, druhá komunikantem. Komuniké je sdělením (zprávou, myšlenkou, pocitem), tedy tím, co jeden člověk formou verbálních a neverbálních symbolů sděluje druhému.

Obr. 1 – Schéma komunikačního procesu (Mikuláščík 2003, s. 24)

Komunikace s přívlastkem marketingová je rovněž opředena řadou definic. Dle Mikuláščíka jde především o formu komunikace mediální, o specifický druh mezilidské komunikace. „Prostupuje všechny mediální prostředky, může je využívat, ale na druhé straně má ještě jiné možnosti“ (Mikuláščík 2003, s. 286). Philip Kotler, jedna z nejvlivnějších autorit v oblasti marketingových teorií, se svou definicí spíše přibližuje obecným principům komunikace. Jde o „sociální proces, při kterém jednotlivci a skupiny získávají to, co si přejí a co potřebují, prostřednictvím tvorby, nabídky a směny hodnotných produktů a služeb s ostatními“ (Kotler 2001, s. 24).

Porovnáme-li obě charakteristiky, vede nás to k závěru, že pravdu mají oba pánové. Takřka totožné definice napovídají, že komunikace se odehrává na základě specifických motivů a očekávaných účinků. Tomu se podřizuje konečná podoba a forma komunikace.

Pokud se obě charakteristiky pokusíme vůči sobě vymezit, vede nás to v krajním případě k závěru, že marketingová komunikace se s mezilidskou komunikací identifikuje a vznikla zejména v souvislosti s rozvojem obchodu a komerčních zájmů organizací i jednotlivců, kde postihuje především „koloběh zboží“, tzn. prodej a koupi konkrétních statků a služeb. Dnes se používá v podstatně širším smyslu, nezávisle na tom, zda se jedná o zájmy komerční či neziskové.

Uvedené vymezení má v této práci vnést trochu porozumění do zdánlivě nezvyklého spojení termínu „marketingová komunikace“ a „náboženství“. Obojí zde existovalo již odjakživa, pouze s rozdílným pojmovým vymezením. Použijeme-li tedy slovo komunikace, máme na mysli mezilidskou i marketingovou.

2.3 Náboženství očima marketingu

Pro badatele v oblasti religionistiky by následující kapitola byla pravděpodobně velkou neznámou. Jejím cílem je podívat se na náboženská hnutí z hlediska nástroje, který snad kdysi využíval pro své strategie především svět obchodu, ale dnes, podobně jako marketingová komunikace, se užívá pro nejrůznější oblasti společenského a komunitního života. V praxi tradičně nosí anglickou zkratku 4P, označující v českém ekvivalentu slova produkt, cena, místo a propagace. Nazývá se marketingovým mixem, o němž odborníci v oblasti neziskové komunikace hovoří také jako o plánu funkcí, „který určuje vlastnosti rozšířeného produktu, tedy jeho konkrétní podobu, časoprostorové určení, cenu, za kterou bude nabízen a způsob, jakým bude nabízen zákazníkovi“ (Bačuvčík 2006, s. 61). Existuje pochopitelně řada dalších, i stručnějších definic. Hannagan popisuje mix jako vhodnou kombinaci čtyř P za určitých okolností (1996, s. 103), tedy přizpůsobení produktu, ceny, místa a propagace podmínkám, ve kterých má zamýšlená „idea“ spatřit světlo světa.

O aplikaci tohoto nástroje ve světě náboženských organizací pojednávají následující řádky.

2.3.1 Produkt – víra či smysl života?

Stoupence konkrétního náboženského hnutí spojuje společná víra, nezávisle na tom, zda jde o víru v Boha, vyšší duchovní entitu či neobjevený potenciál člověka. Tuto

organizaci lze považovat jednak za „poslední a nejrozšířenější variantu tradičního spolkového života“ (Bačuvčík 2006, s. 99), jednak za společenství, věnující se široké škále různorodých činností. Stoupenci se často podílí na společenském a komunitním rozvoji, blízko mají k sociálním službám, poskytují psychoterapeutické a socioterapeutické služby, zapojují se do charitativních činností, kulturních, sportovních a vzdělávacích aktivit, politiky nevyjímaje. Vše se děje ve jménu společně sdílené víry.

Co můžeme považovat za produkt? Bačuvčík za něj považuje „víru“, její společné prožívání uvnitř komunity. Vojtíšek naznačuje, že by jí mohl být také smysl života a schopnost porozumět sobě a okolnímu světu (2007, s. 90), avšak hranice mezi obojím lze jen stěží určit. V případě, že bychom se přiklonili zcela k druhé možnosti, hranice mezi náboženskými hnutími by byla smazána a v zásadě unifikována. Vojtíšek sám naznačuje úzkou provázanost mezi vírou a smyslem života. Nasazení pro něco „vyššího“ nám dává možnost radikálního a nekompromisního nasazení pro ideál, pro nějž má smysl žít. „Právě to může přinést značnou úlevu člověku, jehož obraz světa se vlivem životních zkušeností rozpadl a jehož obraz sebe sama je rozmlžen. Pod vedením tohoto ideálu má jeho svět smysl a jeho postavení v něm je zřetelné a pevné“ (Vojtíšek 2007, s. 91).

2.3.2 Cena – státní dotace či sponzorství?

Pokud hovoříme o registrovaných církvích a náboženských společnostech, zůstáváme de facto u organizací, spadající pod opatrovnictví státu. Od toho se odvíjí i financování jejich činnosti včetně platů duchovních, jsou hrazeny ze státního rozpočtu. Část příjmů plyne ze sponzorských příspěvků a z uvedených „postranních“ činností, těmi se však častěji zabývají neoficiální skupiny. Bez ohledu na registraci mohou být dotace získávány za účelem obnovy nemovitostí či sociální pomoc potřebným, další „podporu“ mohou církve získávat od svých věřících, ve formě církevních daní to praktikují například v Německu. V antikultovní literatuře se často objevují skandální odhalení, „že se to které hnutí zabývá podnikatelskou činností, ale o náboženské skupině vypovídají jen to, že existuje a chce přetrvat, rozhodně ne že musí být pouhým zastíracím manévrem, který má skrýt snahu vedení vydělat co nejvíce peněz“ (Zbíral 2001, [online]). I zde se však najdou výjimky, především pak v podobě obchodování s populárními nábožensko-spirituálními tretkami a ozdobami. Pokud máme na mysli polooficiální či neoficiální hnutí a sekty,

neopomenout nelze ani jejich manipulativní praktiky, jež své stoupence „přinutí“ ke vzdání se majetku ve prospěch celé komunity.

O ceně můžeme hovořit také z hlediska uživatele služeb, tedy zákazníka. Spolky zabývající se psychoterapeutickými službami, kulturními a vzdělávacími aktivitami je zpravidla neposkytují zdarma. Víkendové semináře, přednášky, meditace, podobně jako poradenství často vyžadují relativně nemalé účastnické poplatky. Ostatně nepatří sem pouze materiální vklady. Zahrnujeme sem rovněž čas, energii, v méně radostných případech ztrátu autonomie, soukromí, přátel, zaměstnání, hodnotového žebříčku aj. V ceně jsou rovněž psychické potíže všeho druhu jako důsledek manipulativní komunikace, o které blíže pojednává podkapitola 2.4.

2.3.3 Místo – kostel nebo čajovna?

Náboženské společnosti jsou se svými „rituálními“ shromážděními obvykle svázáni s konkrétním místem. Tradiční církve nejčastěji volí kostel, chrám a modlitebnu, alternativnější spolky nepohrdnou veřejným prostranstvím, prostorem kulturních a vzdělávacích institucí, duchovních center, čajovnou ani domácností některého ze svých stoupenců. Tato místa obvykle hrají symbolickou úlohu, především pokud hovoříme o kostelech a modlitebnách. Netradiční místa jako čajovna či obývací pokoj jsou vyhledávána většinou tehdy, pokud je společenství nepočetné nebo podmínky nejsou pro jiné možnosti příznivě nakloněny.

Církve mají pevnou organizační strukturu, svými formálními vztahy připomínají tradiční „byrokratické“ instituce. Příslušností ke světovým náboženským sítím (zejména římskokatolické a pravoslavné církve) mají schopnost takřka globálního transferu osob – misionářů a svého učení.

2.3.4 Komunikace – progresivní alternativa

Podobně jako jiné neziskové organizace i náboženská hnutí potřebují komunikovat s okolním světem. Jejich primárním zájmem přitom jsou (potenciální) stoupenci a věřící, donátoři a státní správa. Bačuvčík rozlišuje komunikaci tradičních církví a alternativních náboženských směrů vycházejících z východního učení. Zatímco prvním je vyčítána nedostatečná schopnost oslovit mladou generaci kvůli svému až zkosnatělému setrvávání

na tradici, druzí jsou progresivnější a jejich podstatně bohatší komunikační strategie dokáží oslovit i mladší část populace.

Důležitým poznatkem je skutečnost, že stále větší část společnosti je ateistická a sekulární, na druhou stranu však vzrůstá i příklon k alternativní spiritualitě. Institucionální formy víry a náboženská praxe ztrácejí na významu. Přesunují se k formám orientujících se na vlastní já, přírodu nebo na individuální život jednotlivce. „Hledač pravdy“ může sice respektovat tradici a dokonce patřit k některému hnutí, přesto však „nedůvěřuje tradičním autoritám, svatým textům, církvím a mocenským hierarchiím“ (Partridge 2006, s. 17). Často tyto lidé nacházejí útočiště právě v náboženských směrech inspirovaných východním učením, jež se orientují na jednotlivce a jeho potenciál.

Běžnou praxí se stává, že stoupenci tradičních i nových náboženských hnutí vychází do ulic, oslovují kolemjdoucí a snaží se s nimi diskutovat o různých problémech. Zpravidla u tradičních - konzervativnějších organizací bývá obvyklé, že „způsob myšlení misionářů je velmi odlišný od obecně sekulárního myšlení společnosti a jejich snaha není úspěšná“ (Bačuvčík 2006, s. 100). Alternativa je tak z marketingového hlediska zajímavější, neboť se z pouhého zaměření na produkt dokázala přizpůsobit i potřebám zákazníka.

Komunikační mix

„Účelová“ mezilidská komunikace, o které jsme hovořili v podkapitole 2.2, hraje v životě náboženských organizací nezastupitelnou roli. Pro zaměření naší práce vyjma vztahů s veřejností a v jistém smyslu osobního prodeje plní funkci pouze doplňující, ačkoliv hranice mezi jednotlivými typy není snadné určit.

Reklama obvykle náleží do ziskové sféry, je placenou formou neosobní komunikace, která se uskutečňuje většinou v podobě tištěné, rozhlasové a televizní. Vedle ní existuje její příbuzná s přívlastkem sociální, kam spadají propagační aktivity a kampaně neziskových, tedy i náboženských organizací. Smyslem je osvětová činnost v nejrůznějších problémových oblastech života společnosti, případně poukazování na problémy nové či přehlížené. Z celosvětové perspektivy jsou náboženské či antináboženské reklamy často kontroverzní a vyvolávají řadu diskusí. Jejich iniciátory přitom nemusejí být pouze církevní spolky, ale také populární osobnosti. Z posledních měsíců můžeme zmínit aféru kolem britské herečky Ariane Sherineové, která se spolu s Britskou humanistickou asociací rozhodla zorganizovat vlastní reklamní kampaň (Matulík 2009, [online]). Výsledkem byl

slogan „Bůh pravděpodobně není, přestaňte si dělat starosti a užívejte života“, cestující na několika stovkách vozidel městské hromadné dopravy a londýnského metra. Akce pochopitelně vyvolala nevoli veřejnosti a britská Rada pro reklamu obdržela řadu stížností. Na jedné straně stál křesťanský aktivista Stephen Green obviňující celou událost z klamavé reklamy, na straně druhé ateisté z Britské humanistické asociace, kteří v případě, pokud Rada rozhodne pro Boží existenci, chtějí přijít s dalšími inzeráty.

Podpora prodeje se pomocí různých stimulantů snaží motivovat potenciální zákazníky k užití výrobku nebo služby. V případě náboženských hnutí si lze něco takového představit v případě, pokud se organizace věnuje obchodní činnosti, podniká akce pro veřejnost (tzv. eventy) nebo vysílá své členy k „misijním“ činnostem přímo do ulic. Viditelné působení na okolní svět představuje ideální příležitost představit se, vyvolat zájem, získat nové stoupence a podporovatele.

Přímý marketing je určitou filozofií, založenou na „vybudování trvalé a pevné vazby mezi firmou a zákazníky – stávajícími i potenciálními“ (Světlík 2003, s. 159). Zpravidla sem spadají prostředky (direct mail, neadresná distribuce, telemarketing, teleshopping, on-line marketing, vkládaná inzerce v novinách a časopisech atd.), které jsou pro náboženské organizace velmi nákladné, tudíž nejsou ve většině případů oblastí jejich zájmu. Výjimkou je snad přímý marketing v elektronické formě, jenž slouží komunikaci se sympatizanty a členy. Otázkou je, zda sem nezahrnout rovněž doručování propagačních materiálů organizace, pokud máme na mysli tiskoviny šířící filozofii konkrétní komunity (např. Strážná věž a Probud'te se! Svědků Jehovových). Stoupenci se nejprve snaží navázat s okolím osobní kontakt, tudíž praktiku můžeme považovat za formu osobního prodeje, kde jsou tištěné prostředky (časopisy, letáky atd.) doplňkovým „nástrojem“. Komunikace se odehrává ve třech krocích: oslovit a zaujmout – získat nového čtenáře – získat nový „přírůstek do rodiny“.

Osobní prodej zde není samostatně odděleným typem komunikace, nýbrž proniká i do všech ostatních, vyjma reklamy. Představujeme si pod ním veškerá osobní jednání, rozhovory, setkání tváří v tvář, výměnu informací, myšlenek apod.

Náboženská hnutí a veřejnost

V podkapitole o komunikaci jako čtvrtém P marketingového mixu jsme se zmínili o stoupencích náboženských organizací, donátorech a státní správě. Dotkli jsme se tak třech

typů veřejnosti, jež jsou pro dané společenství důležité a na kterou se zaměřuje. Ve skutečnosti existuje mnoho veřejností. Mohou se navzájem překrývat, stále vznikají a zanikají. Jde o „všechny skupiny institucí a všechny skupiny jednotlivců, které vznikly díky společnému zájmu vůči dané organizaci anebo jejichž chování a názory tato organizace sama ovlivňuje“ (Čepelka 1997, s. 40). Vždycky se jedná o subjekty, s nimiž organizace potřebuje být v kontaktu, komunikovat s nimi, budovat s nimi dobré vztahy a mít jejich podporu. Hovoříme o vztazích s veřejností (public relations), kterým se na rozdíl od ostatních typů marketingových komunikací nelze vyhnout. Vztahy lze budovat jednak cíleně, tedy s uvědoměním, že jsou důležité, jednak neplánovaně, což pak z dotyčných vytváří ostrůvek uprostřed oceánu. Faktem zůstává, že většina netradičních a alternativních náboženských hnutí je v tomto ohledu poměrně skromná a s uvedenými typy veřejnosti si bohatě vystačí. Na druhou stranu některá svou „rozpínavost“ a snahou zviditelnit se využívá celou řadou prostředků a nástrojů k ovlivňování okolního světa.

Dle Svobodovy koncepce lze budovat vztahy a komunikovat například:

- a) se zástupci masmédií, tedy s „tvůrci“ veřejného mínění;
- b) s vládními institucemi, tedy s legislativními institucemi a úřady státní správy, které mohou být pro organizaci prospěšné;
- c) s investory (akcionáři a majiteli);
- d) s lidmi, pohybující se v těsné blízkosti organizace, ale nejsou jejími členy;
- e) s vnitřní veřejností, tedy s vlastními členy a stoupenci;
- f) s odvětvovými partnery, tedy s podobně zaměřenými organizacemi;
- g) s menšinami, tedy s lidmi z národnostních menšin;
- h) s univerzitami.

Prostředky pro budování vztahů

V centru naší pozornosti jsou organizace, u kterých nepředpokládáme důkladné marketingové plánování ani samostatné oddělení zaměřené na vztahy s veřejností. Předpokládáme, že vše se realizuje tzv. na koleni, v rámci osobního jednání, nemainstreamových médií, případně vlastních časopisů a bulletinů.

Pokusíme-li se shrnout nejčastější prostředky pro práci s veřejností, získáme čtyři hlavní skupiny (Čepelka 1997, s. 128):

- tištěné prostředky (letáky, výroční zprávy, zpravodaje);
- masmédia (hromadné sdělovací prostředky);
- osobní komunikaci (nejdůležitější je osobní kontakt se zástupci konkrétního typu veřejnosti);
- akce (působící na všechny smysly).

Jaké prostředky organizace nejčastěji volí? Pro odpověď se ohlédneme po průzkumu (Čepelka 1997, s. 129), jehož stáří sice přesáhlo více než deset let, ale pro určitou představu nám dobře poslouží. Ze 146 tehdy oslovených „neziskovek“ se ukázalo, že z devíti nejčastěji užívaných prostředků byly čtyři mediální (zahrnující tiskové zprávy a články, účast v rozhlasových a televizních reportážích a besedách, tiskové konference a besedy), další čtyři zahrnovaly tiskoviny, z toho dva se nejčastěji užívaly adresně (dopisy sponzorům a příznivcům, jubilejní publikace a výroční zprávy) a dva neadresně (letáky a tištěné zpravodaje). Bezprostřední komunikaci předpokládal pouze poslední prostředek (semináře, výstavy, skupinová setkání), kdežto ostatní zůstaly na zprostředkovávání bez osobní přítomnosti.

Příkladem úspěšně zvládnuté strategie v práci s médii a veřejností je náboženské hnutí Haré Krišna (Vojtíšek 2007, s. 121). V průběhu své čtyřicetileté existence se podobně jako západní společnost podstatně změnila. Lidé přítomnost indické kultury a náboženství nepovažují za něco již tak nepatřičného a je schopna tolerovat menšinové životní styly. V případě hnutí Haré Krišna se posun projevil v rozdílném způsobu, jakým média o hnutí referují. Zpravodajství poskytlo veřejnosti informace a zbavilo je strachu z neznámého. Organizace se cíleně začala zabývat mediální politikou a dokázala prezentovat sebe „nejen jako náboženskou, ale i široce přijatelnou kulturní, společenskou a vzdělávací instituci“ (Vojtíšek 2007, s. 122). V České republice se pravidelně připomíná na trutnovském hudebním festivalu, každoročně organizuje festival Happy Fest, manželka čelního představitele Ilona Nejkovová působí jako špičková tanečnice klasického tance Bhárata natjam. Hnutí je vyhlášeno svou vegetariánskou kuchyní a aktivní účastí svých stoupenců na společenských akcích, sympatie veřejnosti si získalo svým Centrem pro vědecká studia a aktivním přístupem v otázkách mezináboženského dialogu.

2.4 Metody manipulativní komunikace

Specifickou oblastí je komunikace mezi potenciálními i stálými členy náboženského hnutí. Konkrétní metody a formy často splývají, bez ohledu na to, zda organizaci nazýváme sektou či oficiálním (registrovaným či respektovaným) hnutím. Setkat se s nimi lze takřka všude.

2.4.1 Získávání nových stoupenců

Cesta k získání nových členů vede dle Abgralla třemi fázemi, které odpovídají postupnému příklonu k organizaci. Jedinec je nejprve okouzlen, pak přesvědčen a nakonec fascinován.

Vábení

Předpokladem okouzlení je především líbit se. Zástupce sekty či nového hnutí předkládá potenciálnímu stoupenci svůdné utopie nahrazující každodenní šed'. Vžívá se do role pouťového kejklíře, jenž nabízí jednoduché odpovědi na složité otázky. Snaží se vytvářet iluzi citového sblížení, ve svém projevu potlačovat jakoukoliv logiku a skutečnosti nasazovat morbidní tvary. Vše pro kontrast s perspektivou idylické lásky uvnitř komunity.

Členové sekty se v této fázi velmi „přizpůsobují“ cílové skupině, kterou chtějí oslovit. V rámci podomního oslovování se například Svědkové Jehovovi představují jako „rodina“, aniž by mezi nimi tato příslušnost byla. Pro scientology je pro změnu typický vzhled mladého dynamického člověka – lépe se jim daří oslovit stoupence mezi vzdělanými lidmi. Členové sekty působící v univerzitním městečku volí vzhled studenta a s těmi skutečnými chtějí zavést diskusi na téma, co je aktuálně „v kurzu“.

Důraz se klade na volbu místa náboru nových členů, preferována jsou frekventovaná místa (velká náměstí, východy divadel atd.). K oslovení se kromě přímého rodinného okolí a přátel jeví zvláště vhodné osoby, působící dojmem relativní nečinnosti. „Náboroví pracovníci“ tak předchází takřka jistému odmítnutí.

Přesvědčování

„Účelem přesvědčování je pro toho, kdo vysílá, přimět příjemce, aby souhlasil se zvláštním návrhem, shrnutým v poselství“ (Abgrall 2000, s. 84). Tento proces (známý pod

zkratkou ELM – Elaboration Likelihood Model) v ideálním případě zahrnuje šest etap: pozornost, pochopení, zformování, integraci poselství, přijetí poselství a změnu myšlení či chování. Důležitou úlohu hrají pojmy centrální a periferní kanál. Poselství předávané centrálním kanálem je přístupné rozumové reflexi, je odhalené, neskryté. Periferní kanál naproti tomu je zranitelnější, neboť je přetížen iracionálními, afektivními a emočními faktory přesvědčovatele. Taktika se ubírá logickou cestou. Pokud je příjemce pro předávané poselství povolný, použije se přímý kanál, pokud vzdoruje a manipulátor naráží na tuhý odpor, volí se kanály periferní. V každém případě klade přímý nátlak vyšší nároky na přesvědčovatele, neboť musí být schopen racionálního myšlení a používání argumentů, jež odolají analýze. Současně by měl umět vyvolávat emotivní reakce. „Důležitá je jediná věc: přilákat, obalamutit a co nejlépe k tomu využít postupů identifikace a podobnosti“ (Abgrall 2000, s 86).

V zásadě jsou techniky přesvědčovací manipulace známy ze „základního vzdělání“ obchodníků a specialistů v oblasti marketingu a reklamy.

Fascinace

Poslední fází k získání nového člena sekty je fascinace. Dospívá se k ní v okamžiku, kdy kandidát definitivně přestane pochybovat o správnosti své volby a komunitě se podaří zlomit jeho poslední odpor. Etapou indoktrinace se „lapaný“ jedinec pomalu odděluje od reality a zabydluje se ve světě posvátného a božského, kdy se pro něj stává takřka nemožné uniknout vlivu sekty a jejích členů. Výstižně to popisuje následující pasáž: „Objevili jste skupinu, která chce vybudovat lepší svět, čistší a krásnější. Víte, že skupina má obdivuhodného vůdce, který vám pootevře okno do budoucnosti lidstva. Dozvíte se, že skupina a její vůdce vás potřebují, aby mohli úspěšně splnit své poslání. Rozhodnete se angažovat a za takovou krásnou věc dát i svůj život“ (Abgrall 2000, s. 88).

2.4.2 Přesvědčování pod lupou

V procesu přesvědčování se užívá celá řada dílčích manipulativních technik. Opírá se především o mystifikaci, jíž rozumíme falšovaný proslov s cílem dostat posluchače od skutečného k iluzornímu postoji.

Mystifikaci si lze představit jako budovu, opírající se o pět stavebních pilířů: *fabulaci* (proslov vytvářející ze skutečnosti mýtus), *simulaci* (nahrazování pochybnosti

jistotou a přesvědčením), *zastírání* (překrucování a nahrazování skutečnosti), *vábění* (vychytralost, zdvořilost, tedy „nejpřijatelnější formu pokrytectví“) a *pohrdání* (získání moci nad posluchačem).

Identifikace. Jedná se o „skutečné psychologické přemodelování, typické pro komportementální techniky, které postupně vytvářejí novou osobnost“ (Abgrall 2000, s. 95). Jedinec by měl kopírovat a napodobovat chování ostatních členů komunity, což vrcholí totální identifikací s guruem a zdánlivou ztrátou individuality.

Zavrhovány jsou přirozené lidské mechanismy, chránící jedince před narušením vnitřní rovnováhy a narušením jednoty jeho bytosti, případně dochází cíleně k lehké modifikaci této rovnováhy. Pokud adept odporuje, volí se taktika „volné ruky“ ke znovunabytí (*sebe*)přesvědčení o odůvodněnosti nabízeného produktu.

Propaganda. Sekta, pokud ji chápeme jako organizaci totalitárního charakteru, zahrnuje klasické nástroje propagandy (Brown in Abgrall 2000, s. 97):

- využívání stereotypů,
- nahrazování jazyka a používání slov určených k maskování pravdy a k dosažení větší účinnosti,
- kontroly informací a výběru fakt a idejí ve prospěch těch, co vyhovují zastávané ideologii,
- systematické lži a falzifikace pravdy,
- opakování falzifikovaných informací pro dosažení souhlasu,
- utvrzování vlastní ideologie jako jediné správné a odmítání odlišných způsobů myšlení,
- označení typického nepřítele, který hraje úlohu obětního beránka,
- naprostá poslušnost autoritě a jejího neustálého připomínání jako zdroje pravdy.

Vábění patří mezi techniky, jež pronikají celým přesvědčovacím procesem. Jedinci je neustále opakováno tvrzení, že hnutí je vyhrazeno elitám, obětujícím se ve jménu ušlechtilých cílů. Připojením se zvyšuje svou moudrost, sílu a bohatství.

Stádium „*bombardování láskou*“ (love-bombing) hovoří o zahrnování jedince afektivními vazbami a vyjadřováním příslušnosti ke skupině. Může počítat s podporou

ostatních členů, tvářící se mnohdy jako náhradní rodina. Užívány jsou mimo jiné lichotky a rituál zasvěcování.

Konverze je kulminačním bodem asimilace, kdy nový člen musí poskytnou důkaz své oddanosti. Tím nejpřesvědčivějším je role „náborovacího pracovníka“. Pokud uspěje a podaří se mu získat nového stoupence, komunita uzná sílu jeho přesvědčení. Konverze vypovídá o nové identitě a souvisí s ní příslušné obřady (křest, předávání diplomů aj.).

Indoktrinace je v zásadě poslední fází integrace jedince do struktury hnutí. Jejím smyslem je odstranit zbytky kritického myšlení a zahrnout stoupence řadou povinností, omezujících jeho osobní prostor. S rostoucí zodpovědností se současně posiluje jeho pocit závislosti na společenství.

Náboženská hnutí se mohou uchýlovat k některým technikám donucovacího přesvědčování (Abgrall 2000, s. 102):

- a) *komportementální techniky* – modifikace vztahů jedince k jeho prostředí pomocí omezení přísunu informací. Stoupenci se zdeformuje obraz světa a stanoví se nová pravidla ve všech oblastech jeho života, včetně přijímání potravy, spánku, sexuality, volných chvil atd.
- b) *techniky emocionálního typu* – cílem je mezi stoupencem a organizací vytvořit emocionální klima posilující identifikaci s guruem. Právě sounáležitost se skupinou je zdůrazňována pochybujícím jedinci. Námitky jsou považovány za kolaboraci s nepřítelem a odpovídající emocionální reakcí by měl být pocit viny.
- c) *techniky kognitivního typu* – intelekt je v sektářské ideologii vždy považován za nepřítele číslo jedna. Užívanou strategií je zahlcování informačních kanálů zkreslenými údaji a hanobení kritického postoje. Jedinec ztrácí na objektivitě, osvojuje si sektářskou subjektivitu, vnitřním přestavěním intelektuálního prostoru dochází ke kontrole pozornosti, jazyka a ztrátě vlastního hodnotového měřítko.
- d) *techniky indukující disociativní stavy* – snahou je zlomení intelektuální a emocionální rovnováhy a posunutí k prožitkům halucinačního typu. Psychotické stavy jsou prezentovány jako projevy duchovního pokroku.

Manipulativní techniky v hojně míře používá obchodní metoda zvaná multi-level marketing (známý také jako MLM či víceúrovňový marketing), která svou návazností na tradici Nového myšlení spadá rovněž do oblasti nových náboženských hnutí (Vojtíšek 2007, s. 157). Česká republika zažila jeho největší rozmach v 90. letech minulého století. Podstatou je pyramida samostatných prodejců, jejichž činnost je zaměřena de facto na získávání dalších prodejců, přičemž produkt je často velmi mlhavý – např. seminář pozitivního myšlení, kurz „jak být úspěšný“ či seminář zaměřený na optimistickou víru v sebe sama a jedinečnost nabízeného produktu. Právě jeho bezmezné obdivování, zbožšťování a díky vzrušené atmosféře na seminářích, společnému zpěvu, skandování a moralistnímu kázání se podobají církevním bohoslužbám. V českém prostředí dosáhla v síťovém marketingu největší proslulosti společnost Skyline International (Kařízková 2002, [online]).

Pro ilustraci náboru nových členů a identifikaci s novým náboženským hnutím uveďme skutečný příklad, kdy se americký sociolog John Lofland zúčastnil víkendového semináře jednoho nejmenovaného hnutí (Vojtíšek 2007, s. 99). Nátlak probíhal v pěti krocích:

1. *zajetí pozornosti* – všechny chvíle byly naplánovány tak, aby zcela zaujaly pozornost účastníka. Program se konal od půl osmé ráno do jedenácti večer. O každého adepta se „staral“ člen hnutí, který jej doprovázel dokonce i na cestě do koupelny.
2. *zaměření na kolektiv* – program zaplňovaly především kolektivní aktivity: společné jídlo, cvičení, práce v zahradě, přednášky, hry, liturgické prozpěvování, tanec, modlitba atd. Na individuální zábavu v podstatě nezbyval čas.
3. *jediný zdroj informací* – adepti byli od opuštění semináře silně odrazováni. Nejbližší osídlení se nacházelo příliš daleko, k dispozici nebyly noviny, rádio ani televize. Téma rozhovorů a přednášek určovali účastníci – členové hnutí.
4. *únava* – fyzické a společenské tempo bylo velmi intenzivní. Přednášky trvaly několik hodiny denně, práci na zahradě rychle vystřídaly závody a hry jako vybíjení. Nechyběla ani mírná úroveň sexuálního vzrušení, které ve formě častého poplácání a objetí poskytovaly příslušnice opačného pohlaví. Sobotní odpoledne končilo vyčerpáním. Čas na jídlo i spánek byl určen.

5. *logické, souhrnné poznatky* – systematické odkrývání ideologie hnutí. Pokud účastník přijal její základní principy, nauka mohla vzbuzovat ke konci semináře zdání logiky. Prostředí bylo „upraveno“ tak, aby účastníci splynuli s myšlením, emocemi a vůlí s těmi, kdo je pozvali.

2.5 Cílové skupiny

Autoři nejrůznější publikací se pokusili stanovit profil jedinců, u kterých je pravděpodobnost vstupu do organizace nového náboženství nejvyšší. Své pojetí cílových skupin uvádí ve svých studiích například Vojtíšek, Abgrall a Wiebeus. Z nich se pokusíme sestavit „ideální“ profil budoucího stoupence. Nutno podotknout, že většina členů je získávána prostřednictvím svých nejbližších. Pomineme-li rodinnou předurčenost, druhou nejdůležitější roli hrají přátelé, kolegové ze zaměstnání, spolužáci nebo kolegové ze studií.

Profil cílové skupiny může mít tuto podobu:

- Věk mezi 18 a 25 lety, tedy v období, kdy lidé končí střední školu, případně studují na univerzitě.
- Lidé po rozchodu s partnerem, ztrátě zaměstnání, s problémy s rodiči nebo ve škole, těžce nemocní, s finančními potížemi apod. Chvilé strávené v nové společnosti může jedinec v životních peripetiích vnímat velmi pozitivně, lidé jsou zde ochotní, milí a zajímají se o něj.
- Pozorní a citliví lidé, kteří se zamýšlejí a trápí nad stavem světa. Proč existují války, proč je hlad? Ti, kteří si kladou podobné otázky a každodenní život je pro ně nelehký, mohou nalézt v náboženském hnutí útočiště.
- Pocit odlišnosti nebo chuť být jiný než nudná, průměrná okolní společnost. Základem je touha nepatřit k davu (rebelie).
- Zvědavost a snaha rozšiřovat obzory a hranice svého poznání. Zvláště dnes roste touha po seznámení se s jinými kulturami, odlišnými než je ta evropská.
- Sklony k depresím. Lidé, kteří mají sklony k úzkostem, nevyrovnanosti a pocitům nepřiměřenosti k okolí, mohou ve vstupu do náboženského hnutí spatřovat řešení.

Abgrall profil cílové skupiny dále rozvádí a člověka staví do pozice „objektu“, atraktivního pro sekty v negativním smyslu slova (2000, s. 91). Patří sem dále lidé:

- ze středních a vyšších příjmových skupin,
- se základním, nejvýše středním dosaženým vzděláním,
- obtížně přijímající roli dospělého, sekta se pro ně stává symbolem osamostatnění se, tj. odpoutání se od rodičů,
- hyperemotivní a hypercitliví,
- s minulostí toxikomanů, toxikofilů a alkoholiků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝCHODNÍ NÁBOŽENSKÉ SYSTÉMY V ČR

Dosud jsme se zabývali náboženskými organizacemi spíše v obecné rovině, kdy jsme nerozlišovali specifika západního křesťanství či charakter východních náboženství. V této části zaměříme svou pozornost pouze na Východ a na základě toho, co jsme si dosud řekli, nahlédneme pod pokličku vybraným „novým“ systémům. Opřeme se přitom o metodiku marketingového mixu, přičemž zajímat nás bude nejvíce část zaměřená na komunikaci. V závěru každého systému se pokusíme na základě stručné mediální analýzy reagovat na tvrzení Davida Lužného o přetrvávající negaci směrem k novým náboženstvím.

Vzhledem k lepší přehlednosti i k omezenému rozsahu si vybereme pouze čtyři myšlenkové okruhy. Dva budou vycházet z hinduistické náboženské tradice (Bhagaván Šrí Radžníš – OSHO, Jóga v denním životě) a dva z buddhistické (Zen a Buddhismus Diamantové cesty). Zcela je vynechám sikhismus a jiné menšinové směry.

3.1 Hinduismus

Hinduismus sám o sobě nepředstavuje ucelené náboženství, nýbrž se vztahuje k souboru představ, praktik a tradic, jejichž kořeny bychom mohli hledat již okolo roku 2 500 před naším letopočtem ve starých védských spisech a upanišádách. Podoba hinduistického náboženství se liší i hranicí konkrétní vesnice a regionu. Jeho vyznavači – zpravidla Indové, mohou praktikovat nejrůznější druhy rituálů, uctívat jednoho nebo více božstev nebo navštěvovat odlišné chrámy a posvátná místa. Počet jejich stoupenců čítá bezmála 800 miliónů osob (Partridge 2006, s. 158), čímž se řadí ke třetímu nejrozšířenějšímu náboženství na světě. Za tradiční spisy se považují rozsáhlé eposy Rámájana a Mahábhárata, dále tzv. púrany (legendy, báje a jiné výpravné látky), védágy (učebnice ke správnému pochopení védů), šástry a sútry (pojednání o různých náboženských tématech).

Pokud se hinduismus pokusíme uchopit jako komplexní systém, najdeme v jeho učení jednotící myšlenku, že lidský život je prostoupen utrpením. Smrtí nic nekončí, ale v podobě dalšího zrození znovu začíná. Hinduista hledá cesty k vysvobození z věčného koloběhu (mókša) a nalézá zpravidla tři (Štampach 2008, s. 84): První vede přes klasické

uctívání božstev – ve srovnání s ostatními jde o způsob nejpomalejší, druhá vznáší požadavky nesobeckého jednání podle mravních zásad (karma), poslední přivádí hinduistu k „poznání“ (džňána). Člověk na cestě za poznáním dochází ke zjištění, že kromě tohoto života existuje nějaký božský prazáklad, něco skutečnějšího. Jeho duch (átman) je s božským prazákladem totožný. K „osvícení“ nevede cesta intelektu, nejde v ní o hromadění vědomostí, nýbrž o intuitivní a kontemplativní poznání získané systematickou praxí, obvykle pod vedením duchovního učitele.

Kořeny hinduismu na Západě můžeme vyzorovat již v polovině 19. století, kdy se jím nechal inspirovat básník a filozof Ralph Waldo Emerson a v osobě popularizátorky indické tradice Heleny Petrovny Blatavské, stojící u zrodu Teozofické společnosti. Západní kulturu s indickou se v první polovině 20. století podařilo ve svých dílech propojit básníku Thákurovi, politik Méhandás Karamčand Gándhí dosáhl značné váženosti svou úspěšnou snahou dovést Indii k nezávislosti. Nezasupitelnou úlohu hráli rovněž guruové, duchovní učitelé a zakladatelé nových náboženských směrů.

Do zemí bývalého Československa hinduismus poprvé dorazil v první polovině 20. století v překladech díla Paula Bruntona a jiných českých mystiků. Znalosti indické kultury a náboženství se pak šířily zásluhou osobností zejména z řad akademiků, indologů, samotných indických misionářů a od roku 1989 také publikacemi nakladatelství DharmaGaia a Santal. Mezi nejznámější hinduistické systémy u nás patří Transcendentální meditace, Hnutí Haré Krišna, Bhagaván Šrí Radžníš-Osho, Šrí Činmoj, Sahadža jóga a Jóga v denním životě. Od roku 2002 je jako celek de facto „zastřešuje“ Česká hinduistická náboženská společnost (ČHNS 2006, [online]).

3.1.1 Bhagaván Šrí Radžníš – OSHO

„Člověk, který je příliš posedlý přemýšlením, nakonec zapomíná, že má srdce.“

(Osho)

Hnutí, jehož je Radžníš Čandra Móan (1931 – 1990) původcem, bylo nejznámějším náboženským proudem v sedmdesátých letech 20. století (Putticková in Partridge 2006, s.

191) a je s ním spojen titul „sannjásin“, označující toho, kdo se vydal po cestě náboženského úsilí a askeze.

Radžníš se narodil v džinistické rodině. Měl před sebou slibnou profesorskou kariéru, ale pod tlakem duchovních zážitků se roku 1966 rozhodl akademické činnosti zanechat a věnovat se přednáškové činnosti „zaměřené na duchovní obrodu lidstva“ (Vojtíšek 2004, s. 332). Počátkem 70. let měl již okolo padesáti následovníků a tento počet se neustále rozrůstal. Založením ášramu v roce 1975 v indickém městě Púna zahájil éru meditačních center, v polovině osmdesátých let jejich počet dosáhl 200. Řada jich vznikla ve Spojených státech, kam se Radžníš přemístil kvůli potížím s indickými daňovými úřady. Zde spolu se svou oddanou následovnicí Sheelou Silverman-Birnstielovou založil v Oregonu ášram nový, zárodek nového, božského společenství. Při jeho výstavbě projeví jeho stoupenci neuvěřitelnou míru obětavosti (Vojtíšek 2007, s. 74). Během čtyř let vybudovali městečko pro sedm tisíc obyvatel včetně silnice, vlastní elektrárny, přehrady pro zásobování s pitnou vodou, nemocnice, letiště, policie a autobusové společnosti. Pracovali údajně sedm dní v týdnu se čtyřmi hodinami na spánek a s přestávkami vyhrazenými pouze pro meditace a setkávání s mistrem.

Stále početnější komunita nakonec začala vyvolávat negativní reakce nejbližšího okolí. Obviněním z teokracie, odporující americké ústavě, byly zahájeny nekonečné soudní spory. Radžníš byl nakonec shledán vinným z porušení imigračních zákonů a vyhoštěn ze země. Náboženství bylo prohlášeno za mrtvé, ale na konci 80. let se Radžníš – po přijetí nového jména Osho – znovu objevil a prohlásil se za reinkarnaci Buddhy. Dnes se k jeho odkazu hlásí několik desítek tisíc lidí na celém světě.

Do Československa Oshovy myšlenky pronikly až po roce 1989 zásluhou českého sannjásiny Anandy Anubodhy.

Produkt – dynamická meditace

Oshovo učení, které lze považovat současně za produkt a duši celého hnutí, kombinuje náboženské a filozofické prvky. Výjimečnou roli v ní hraje extáze a sex, praxí kundaliníjógy se blíží tantrickému hinduismu. Tvzení, že člověk si uvědomí svou božskou přirozenost pouze tehdy, pokud se zbaví potlačovaných pudů a emocí, ústí v Oshově nábožensko-psychoterapeutické metodě k uvolňování emocí a sexuálnímu uspokojování. Kromě toho vytvořil několik desítek meditačních metod, kupříkladu *Mystickou růži*,

Kundalinní meditaci, Meditaci mandala a jiné. Ačkoliv se ve všech případech jedná o uvolňovací techniku, smyslem je nejprve směr pohybu – tance, očištění a katarze. Zamýšlený výsledek se dostavuje až na samém konci cvičení.

Nejznámější „produktem“ se stala *dynamická meditace*. Ta se realizuje v pěti fázích, přičemž první tři trvají po deseti minutách, zbylé dvě po patnácti: uvolňování (nepravidelné a intenzivní dýchání), „explodování“ (skákání za neustálého ryku, smíchu, pláče a tance), výkřiky mantry „HÚ“, zamrznutí (nehnuté stání) a závěrečná oslava (s hudbou, tancem) (Osho.tady.info, [online]).

V ČR se mistrovo učení prolulo i s dalšími „nehinduistickými“ podněty, tudíž dnes již nehovoříme o čistě původním učení.

Místo – Osho Shangri La

Po smrti mistra vznikla síť autorizovaných komunit, jež se sjednotily v několika společných pravidlech duchovního i praktického rázu. Oshova odkazu se ujalo jednadvacet následovníků – sanjásinnů, avšak komunita ztratila na dynamice. V každém případě se jedná o velmi „pohyblivou“ nezávislou organizaci, západní sanjásinnové cestují po celém světě, pořádají přednášky a meditační kurzy, na mistrův odkaz navazuje mezinárodní vzdělávací program Oshova multiverzita.

V České republice se nachází dvě informační centra (Skalka u Doks, Praha) a dvě oficiální centra. První nese název *Osho Shangri La Meditation Center*, která se nachází v Lažanech u Žlutic v západních Čechách, druhé, *Osho Sugama Meditation Center*, najdeme v Lažánkách u Brna. Obě místa jsou situována do čistých, neznečištěných míst obklopených přírodou. Příznivci se scházejí také v pobočce druhého jmenovaného centra v Domečku na procházce v Brně. Meditace se pravidelně konají v celé řadě českých měst, kromě Prahy a Brna také v Českých Budějovicích, Frýdku-Místku, Hradci Králové, Karlových Varech, Kostelci nad Orlicí, Opavě, Ostravě, Vsetíně a v několika dalších menších obcích (Osho.tady.info, [online]). Zde se útočištěm stávají *kulturní domy, centra duchovního rozvoje* (Gotama centrum v Olomouci), *základní a střední školy* (SZŠ Opava), *mateřská centra* (Ostrov nad Ohří) či *čajovny* (Šambala v Ostravě). Stoupenci občas pořádají sešlosti pod širým nebem, ale stěžejním místem zůstávají centra ve Žluticích a Lažánkách.

Komunikace – šamanský festival

Svět náboženských hnutí je na komunikační techniky velmi bohatý, ačkoliv se někdy mohou jevit jako velmi netradiční či těžko definovatelné. V našem pojetí chápeme komunikaci jako předávání hodnot organizace (učení a konkrétních praktik) příjemci – zákazníkovi. Pokusíme se jednotlivé formy rozdělit na ty, co pocházejí od samotného mistra a na ty, co používají jeho pokračovatelé a stoupenci. Komunikaci vlastních center popíšeme podrobněji.

Osho je znám především svou *publikační činností*, v České republice jeho díla vydává nakladatelství Eugenika a Pragma. Mohli bychom říci, že skrze knihy mistr podává ucelený obraz o svém učení, které stoupenci studují, praktikují a dále předávají. Žádné téma mu není cizí. Zabývá se smyslem a posláním lidského smíchu a pláče, populárními se stala jeho pojednání o tantře, spiritualitě a sexu, známé jsou jeho spisy o lásce, svobodě, intuici, odvaze a tvořivosti, nevyhýbal se vztahům mezi muži a ženami a konečně ani úvahám o zdravém vývoji dětí a jejich postavení v rodině.

Bohaté jsou *audio a video záznamy* z veřejných promluv a „performancí“ mistra včetně dokumentárních snímků a rozhovorů. Důležitou roli hraje internet, většina záznamů je dostupná pouze přes celosvětové komunitní sítě (Youtube) a internetové vyhledávače (Google). „Oshomilové“ se záznamy snaží shromažďovat a v archivní podobě je poskytovat veřejnosti na webových stránkách www.osho-buddha.cz. Internetová prezentace tady hraje nezastupitelnou roli.

Pokračovatelé a nadšenci Oshova odkazu jsou roztroušeni v malých komunitách po celé republice (vyjma příznivců, jež se k jeho odkazu hlásí, ale „nikam nepatří“). Komunikace s veřejností má podobu *akcí*, jako takové se prezentují v pozvánkách kulturních magazínů a městských bulletinů. Pravidelné setkávání zpravidla zahrnuje meditace, pohybová, regenerační a antistresová cvičení, rodinné konstelace, semináře Reiki, art-terapie a jiná harmonizační cvičení. Pokud se pokusíme všechny jednotlivé příznivce a malé komunity přehlédnout, centrem jejich setkávání, včetně nejširší nabídky akcí, jsou zmíněná centra.

O smyslu a cílech setkávání skupin říkají sami představitelé centra v Lažanech u Žlutic toto (Osho Shangri La, [online]): „Procesy ve skupinách vytvářejí rovnováhu mezi energií těla, srdcem a pochopením. Techniky, umožňující volný tok energie ve vašem těle

jsou kombinovány s metodami, jež vytvoří prostor pro přijetí a lásku ve vašem srdci. Některé skupiny se zaměřují na jedno téma, například na práce s Esencí, Umění zemřít, jiné jsou intenzivní cestou k tichu uvnitř (Mystická růže, Satori). Je to poznání sebe, ale jinou cestou než skrze naši mysl.“

Hlavní nabídkou centra v roce 2009 je cca *třicet programů*, zaměřených na odlišné stránky života a duchovního rozvoje. Pro ilustraci stručný výčet: Rodinné konstelace a pohyby duše (odhalení skrytých sil v rodinných systémech a tvoření prostoru pro znovunalezení osobní síly), Kraniosakrální terapie (pracuje se systémem pulsů v mozku a uvolňuje stará traumata), Esence (pohled na dědictví předešlých generací a spojení se s vlastní esencí místo žití pocitů druhých), Esence lásky (osvobozuje srdce, aby mohlo milovat ve skutečném vztahu místo pouhého vztahu duševního), Esence pravdy („znovuvytvoření“ pravdy ve svém životě), Katarze a ticho (vnitřním očištěním cestou k meditaci a hlubokému tichu), Transformace traumatu (porozumění traumatu a nalezení způsobu, jak se z něj vysvobodit), Mystická růže (prožití dlouho potlačovaných emocí s pomocí smíchu a pláče), Tantra pro ženy (znovuobjevení síly a krásy ženské energie), V srdci ticha (cestou hlubokého ticha k lásce) a Umění zemřít (pracuje s emocionálními stavy a vede k hluboké úctě k životu). Kromě těchto akcí Osho Shangri La zajišťuje *účast na mezinárodním esoterickém festivalu Miluj svůj život*, každoročně konaným v Praze.

Osho Sugama v Lažánkách u Veverské Bitýšky nabízí *více jak padesát akcí* a programů pro veřejnost (včetně Domečku v Brně). Zaměřením se pochopitelně do určité míry kryje s centrem Osho Shangri La, avšak nabízí i mnohé další alternativy. Svůj zájem více koncentruje na zasvěcení do systému Reiki, formou programu Heroický muž a Intimní žena učí zájemce přijímat mužskou a ženskou roli, nepřímo tak navazuje na celoroční víkendové semináře Tantrajógy pro muže a Tantrajógy pro ženy. Čím však Osho Sugama obohacuje poměrně širokou nabídkou programů je *zvaní zahraničních hostů* (letos například tranzovního hudebníka Alaina Eskinaziho z Nizozemí a slovenského multiinstrumentalistu Maoka), pořádání devítidenního *Šamanského festivalu* (zahrnuje pálení temnoty se šamanskou skupinou Soul Hunting Group, čerokézský tanec života, taneční koncert se skupinou Šivanam, workshop šamanských a rámových bubnů, workshop hrdelních hlasů, koncert tuvského šamana Gendose aj.) a *výlety do zahraničí* (Dotek slunce a moře – plavba na jachtě po tureckém a řeckém pobřeží s meditačním a přírodně-léčebným programem) (Osho Sugama Meditation Center, [online]).

Cena – movitější klientela

Na cenu můžeme nahlížet z několika úhlů pohledu. V první řadě se nabízí zcela logická otázka financování činnosti duchovních center. Veškeré služby, ať už se jedná o harmonizační cvičení pořádaná kdekoliv v republice jednotlivými stoupenci či výše uvedené programy, zahrnují *účastnický poplatek*, jehož výše se určuje dle náročnosti a délky setkání. Vzhledem k množství pořádaných akcí a nastavené ceně orientující se na movitější klientelu se dá předpokládat, že jde o hlavní (a nejspíše jediný) zdroj příjmu, který dokáže pokrýt veškeré náklady na provoz centra. V poplatku bývá většinou zahrnuta cena ubytování a pravidelná vegetariánská strava.

Na cenu lze nahlížet také z hlediska příjemce – zákazníka. Pomineme-li bezesporu obohacující, avšak velmi obtížně definovatelný přínos, můžeme se ohlédnout do minulosti za kritickými ohlasy. V jistém smyslu je považujeme za cenu, kterou za poskytnutou službu jedinec zaplatil v konečném důsledku. Oshovo učení není považováno za autentické z hlediska hinduismu a dle Vojtíška (2004, s. 335) nebylo v dřívějších letech ani bezpečné z hlediska psychoterapie. Ještě v době, kdy mistr vystupoval pod jménem Radžníš, bylo známo několik stovek případů *psychických poškození* následkem amatérských psychoterapeutických experimentů. Faktem zůstává, že po Oshově smrti se mnohé změnilo a v současnosti nebyly žádné negativní ohlasy zaznamenány. Naopak. Mistrovy myšlenky si nachází stále více příznivců, což potvrzuje náklad i jeho publikací, „který je v žánru duchovní literatury nadprůměrný“ (Vojtíšek 2004, s. 335).

Konečně existuje ještě jedna forma ceny za službu. Radžníš v 80. letech předpovídal, že v důsledku nemoci AIDS vyhynou do roku 2000 dvě třetiny lidstva. Z obav z nákazy zavedl jako podmínku ke vstupu do komunity *potvrzení o negativních testech přítomnosti viru HIV v těle*. Ačkoliv se jeho věštba zdaleka nenaplnila, v některých Oshových komunitách je tato podmínka dodnes vyžadována.

Mediální obraz – adaptabilní komunita

Hovoříme-li o mainstreamových tištěných periodikách, nemůžeme předpokládat, že Osho a jeho stoupenci budou atraktivním tématem. Z toho mála, co o se nich napsalo, lze však vyvodit, že převládá spíše pozitivní obraz. V článku Mladé fronty Dnes „Centrum je pro okolí stále raritou“ a článku o soužití názorově odlišných skupin „Lažany poznávají indickou mystiku“ (Kalinová 2001, [online]) je vyzdvihována schopnost obyvatel centra v

Lažanech adaptovat se na místní podmínky a vybudovat si příznivé vztahy s okolními obyvateli. Centrum se rozhodlo zcela otevřít vnějšímu světu a uspořádat prohlídkové dny areálu s ochotou poskytnout jakoukoliv informaci.

O Oshově učení se čtenáři mohli dozvědět z rozhovorů s různými osobnostmi. Své sympatie k indickému mistrovi vyjádřil například herec Luděk Svoboda (Hlinovská 2008, [online]) či Oshovy meditace praktikující Jaroslav Anděl z Karlových Varů, vyprávějící o své duchovní cestě (Kalinová 2001, [online]).

Třetí typ článků hovoří o meditacích jako o populárních metodách cvičení proti stresu a nastolení harmonického stavu těla i duše. Zde se nejčastěji objevují zkreslené až chybné informace, ve výjimečných případech s negativním zabarvením. Mistrovo učení se v nich nejčastěji omezuje na praktikování tantrajógy a sexuálního esoterismu (Jandourek 2001, [online]), či je zařazováno mezi učení sekt typu Vesmírní lidé a Svědkové Jehovovi (Kdo také v Brně loví duše 2008, [online]).

Nejvíce prostoru bylo Oshovu hnutí poskytnuto (v nemainstreamových) Literárních novinách, kde o své práci, vizích a duchovní cestě hovoří sám zakladatel centra v Lažanech Bhagat Johan Zeilhoser. Prakticky orientovaný učitel a terapeut nabízí střízlivý pohled na různé aspekty lidského života a praktický charakter si zachovává i jeho odpověď na otázku přibývajících „hledáčů“ vnitřního štěstí. „Lidé jsou zvědaví, to je jedna věc. Navíc žijeme v bohaté společnosti, kde jsou základní potřeby naplněny. A lidé zjišťují, že ani v tom kolotoči vytváření a uspokojování stále nových tužeb se jejich prožívaná kvalita nezměnila, že nejsou šťastnější. Tak chodí hledat štěstí uvnitř. Mnohým také začíná být jasné, že globální vývoj naší planety a lidstva na ní takhle už dlouho dál jít nemůže. A chtějí hledat smysl, zlepšovat vztahy k sobě samým i lidem okolo“ (Sedláková 2006, [online]).

3.1.2 Jóga v denním životě

„Mým posláním je pomáhat lidem porozumět sobě samým i druhým, chránit všechny živé bytosti a pomáhat jim realizovat Boha.“

(Svámí Mahéšvaránanda)

Původ jógy sahá pravděpodobně až k šamanským zvykům nejstaršího indického obyvatelstva (Wiebeus 2006, s. 151) a první písemné zmínky se objevují v upanišadách. Pojem pochází ze sanskrtu a doslova znamená „sjednotit“ či „spojit“. „Takto nám jóga pomáhá zvládnout každodenní nároky, problémy i starosti. Pomocí jógy v sobě rozvíjíme vyšší porozumění sobě samým, smyslu svého života i svému vztahu k Bohu. Na duchovní cestě nás jóga přivádí k nejvyššímu poznání a trvalé blaženosti ve sjednocení individuálního a univerzálního já. Jóga je nejvyšší vesmírný princip. Je to světlo života, univerzální, tvůrčí vědomí, které je stále bdělé, vědomí, jež bylo, je a bude věčné“ (Jóga v denním životě, [online]). Zakladatelem klasické jógy se stal Pataňdžalí svým spisem Jóga sůtra.

System Jóga v denním životě je soustředěný kolem duchovního učitele a mistra Paramhansa svámí Mahéšvaránandy. Narodil se v indickém státě Rádžasthán, odkud ve dvanácti letech odešel, aby se stal žákem významného učitele Maháprabhudžího. Odtud, pověřený misí na Západ, odjíždí roku 1972 do Evropy a zakládá ve Vídni svůj první ášram (komunitu). Zde obeznámil skupinu příznivců o systému Jóga v denním životě a naboural tehdejší představu o tom, že jóga zahrnuje pouhé tělesné cvičení. Dle něj je „návodem ke každodennímu harmonickému rozvíjení všech složek osobnosti“ (Vojtíšek 2004, s. 345).

Svámí brzy rozšířil oblast svého působení do dalších evropských států a nebál se ani zemí pod nadvládou socialismu. Byl jedním z mála náboženských představitelů, který v první polovině 70. let projevil zájem o Maďarsko, Jugoslávii a bývalé Československo. Snad právě proto se mu u nás podařilo relativně v krátké době získat nejvíce sympatizantů ze všech indických mistrů, působících na našem území (Vojtíšek 2004, s. 345). A nejen to. České země dnes mají co do počtu příznivců Jógy v denním životě pravděpodobně největší zastoupení na světě. „Alespoň částí systému prošlo více než deset tisíc lidí a již na tisíce stoupl i počet zasvěcených Mahéšvaránandových žáků. Vyskolených cvičitelů je u nás asi na 150“ (dle Vojtíška v roce 2004, s. 346).

Ke Svámího učení se u nás hlásí také pražská společnost Višva Guru Díp Hindu Mandir a Šrí Dévpuridží ášram ve Žďárce u Skutče. Obě se však od jeho skalní podoby odklonily a vydaly se více duchovním směrem.

Produkt – celostní pojetí

Systém Jóga v denním životě není izolovaným, zcela původním systémem. Vychází z Pataňžalího, Šankary a integruje prvky nejrozličnějších jógových tradic. Zahrnuje hathajógu (tělesná cvičení), pránájámu (dechová cvičení), a několik duchovních cvičení. Patří sem meditace (například ve formě dotazování), jóganidra (cílevědomé ovládnutí mysli) a mantrajóga (cesta založená na opakování manter). Mezi nejcennější mantry patří „Óm“, její význam, podobně jako u jiných manter, je čistě duchovní. Účinnosti nabývá svým opakováním, přičemž forma se volí podle pokročilosti praktikanta. Nejprve se upřednostňuje psaní, zpěv a zřetelné vyslovování, v pozdějším období stačí vybavení v mysli. Ideálním stádiem je osvojení si metody do té míry, kdy k opakování dochází automaticky.

K cílům Jógy v denním životě patří zdraví tělesné, duševní, sociální, duchovní a seberealizace a uskutečnění božského v nás. Těchto cílů dle Mahéšvaránandy dosahujeme (Jóga v denním životě, [online]):

- láskou a pomáháním všem tvorům,
- úctou k životu, ochranou přírody a životního prostředí,
- mírumilovným rozpoložením mysli,
- plnohodnotnou vegetariánskou stravou,
- čistými myšlenkami a pozitivním způsobem života,
- tělesným, duševním a duchovním cvičením,
- tolerancí vůči všem národům, kulturám a náboženstvím.

Z uvedených hodnot se odvíjí nesmírně široká oblast zájmů sympatizantů.

Místo – jógacentrum

Popularita systému si vyžádala doslova i jeho „všudypřítomnost“. Místa, kde se příznivci setkávají se nacházejí takřka v každém koutu světa. Za tradiční jsou považovány *ášram ve Vídni a indickém Jaipuru*, při němž je vybudována škola tradiční indické medicíny gurukula. V České republice je od roku 1994 záchytným bodem *ášram ve Střílkách na Kroměřížsku*, kde se s asi třiceti stálými obyvateli věnuje pořádání kurzů a

akcí pro sympatizanty a širokou veřejnost. Ve Střílkách je rovněž občanské sdružení Český svaz Jóga v denním životě zaregistrováno, v jeho čele stojí lékař Martin Repka (Vojtíšek 2004, s. 346). Organizace v roce 2004 zastřešovala téměř třicet samostatných občanských sdružení hlásící se ke Svámího odkazu. K nejvýraznějším patří Společnost Jóga v denním životě v Jógacentru v Praze 2, pod vedením Jany Procházkové.

Pravidelné setkávání příznivců pro společné praktikování jógy můžeme nalézt takřka v každé větší obci, uvádí se *pětatřicet jógacenter*, každé z nich zastřešuje kurzy na několika dalších místech. Zájemce si může volit podle úrovně vlastní pokročilosti, místa bydliště, času konání atd. Pouze v Praze si lze vybírat ze široké nabídky center, která svou činnost soustředí do prostor *mateřských škol, kulturních domů a vzdělávacích zařízení*. Z celorepublikové perspektivy můžeme doplnit *centra zdraví* (Blansko), *obecní úřady* (Lučina), *střediska volného času* (Havířov), *domy dětí a mládeže* (Hranice na Moravě), *tělocvičny* (Štramberk), *nemocnice* (Čáslav) nebo *domy s pečovatelskou službou* (Liberec). Sympatizanti se tedy schází v podobných objektech jako „oshomilci“, nejvyhledávanější jsou ovšem jógacentra, která mají největší zastoupení.

Komunikace – osobní kontakt

Z našeho vymezení produktu vyplývá široké zájmové zaměření organizace, což se odráží i v komunikaci s okolním světem. Pro lepší orientaci, podobně jako v předchozí podkapitole, rozlišíme aktivity s „přímou“ účastí mistra Mahéšvaránandy, komunikaci jeho stoupenců a sympatizantů (včetně aktivit jógacenter) a další „postranní aktivity“ s mezinárodním přesahem.

Svámí Mahéšvaránanda

Autor systému je v první řadě autorem několika *publikací*, v nichž v ucelené podobě předkládá svou filozofii. Zabývá se v nich výhradně jógou, avšak v širším kontextu. Nevynechává komentáře k Pataňdžalího jógasútrám, seznámení zájemců s hlavními lidskými energetickými centry (Skryté síly v člověku), účinné postupy proti různým fyzickým bolestem (Jóga proti bolestem v zádech) ani stručný obsah svých filozofických přednášek (Moje poselství). Patrně nejznámějším dílem se stala jeho kniha *Systém Jóga v denním životě*.

Netištěnými médii určenými pro širokou veřejnost jsou *hudební nosiče*. Zájemcům je dána možnost poslechnout si v CD formátu nahrávku půlhodinové meditace pro začátečnický a relaxační techniky jóganidra, v DVD formátu potom záznamy přednášek v České republice z let 2004 až 2005. Ty jsou nabízeny v rámci aktivit jógacentra v Blanické ulici v Praze.

Velký zřetel je dbán na *elektronickou komunikaci*, internet je v tomto případě doslova požehnáním. Přednášky Svámího lze najít (a uložit na disk) v důsledném roztrídění ve formátu mp3 na webových stránkách organizace, vybírat lze jeho performance nejen podle států, ale i konkrétních regionů a měst. Pozadu nezůstává ani kolekce záznamů na komunitní síti Youtube, kde pod jménem „Yogaindailylife“ lze najít přes 280 mistrových projevů. Jistým unikátem je Svámího vlastní internetová IP televize „Svámídzí TV“, kde lze každý den sledovat a poslouchat přímé přenosy ze seminářů a meditačních setkání.

Tohle všechno by konečně nevzniklo bez neuvěřitelně bohatého *osobního kontaktu* s veřejností. Svámí komunikuje masově, objevuje se na událostech těšící se velkému zájmu médií a setkává se významnými osobnostmi i státními představiteli. V poslední době se například účastnil výsadby Stromu Míru na Vyšehradě v Praze – bohatý obrazový materiál pro reportáž České televize. Když na konci listopadu minulého roku Svámí hovořil o anátha čakře (srdečním energetickém centru), poslouchala jej zcela zaplněná pražská Lucerna. Takřka nepřetržitě je na světovém turné za mír, nechybí na žádném oficiálním otevření střediska Jógy v denním životě ani na mezinárodních mírových konferencích. Internetové stránky svazu nabízí bohatou kolekci reportáží, zahrnující jak tvorbu sympatizantů a vlastních členů, tak články z oficiálních celostátních i světových periodik. Neopomenout nemůžeme ani Svámího vytrvalé mezináboženské modlitby za mír.

Stoupenci

Centrem svazu, historicky neocenitelný Zámek ve Střílkách, obklopený přírodním parkem založeným na přelomu 18. a 19. století, připomíná svou čistotou duchovní centrum „oshomilců“ v Lažanech. Snad právě proto je zde neustále rušno a jogínská komunita pořádá pro okolní svět řadu aktivit.

Hlavní „pracovní“ náplň ášramu je *pořádání akcí pro veřejnost*. Patří sem (Jóga v denním životě, [online]):

- *kurzy jógy* - vedou je zkušení cvičitelé ve všech koutech České republiky, zaměřují se jak na začátečníky, tak na pokročilé;
- *specializované kurzy jógy* – kurzy pro děti, seniory a zdravotně postižené. Od předchozího se liší přizpůsobením kondici účastníků;
- *kurzy rehabilitační a se zdravotní tematikou* – zaměřují se na problematiku „civilizační choroby“, jako jsou bolesti zad, vysoký tlak a obezita. Vedou účastníky ke správnému držení těla, správnou chůzi, dýchání atd.;
- *kurzy očistných technik* – jsou určeny pro pokročilejší praktikanty jógy, cílem je očista těla a podpora správné funkčnosti tělesných orgánů;
- *kurzy vegetariánského vaření* – k jógové praxi patří zásada nezabíjení, neublížování a soucitu. Z toho vyplývá i smysl kurzu, který účastníky vede k umění připravovat pokrmy bez masa, vajec a jiných produktů z těl zvířat;
- *kurzy ajurvédy* – komplexní uspořádání života s cílem udržet dlouhý život s tělesným a duševním zdravím. Ve staroindické kultuře se ajurvédou nazývala medicína a umění léčit;
- *kurzy výtvarných technik* – slouží k osvojení si techniky kresby, malby, dřevorezby, malby na textil a hedvábí, sochařství atd. Tvorba má sloužit k nalezení vnitřní pohody a harmonie;
- *kurzy aranžování květin* – umění zkrášlovat a zdobit prostory domova;
- *dětské tábory* – realizují se během podzimních, zimních a velikonočních prázdnin. Jejich náplň vede malé účastníky k hlubšímu vztahu k přírodě, umění a k člověku;
- *turistika a jóga* – pořádání vycházek po přírodním parku a okolí Střílek, které leží na severozápadním okraji Chřibských vrchů;
- *mezinárodní jógové semináře* – týdenní akce přímo spojené s osobností zakladatele systému. Účastní se lidé ze širokého okolí České republiky, Slovenska, Maďarska, Rakouska, Chorvatska a jiných států;

- *doškolovací kurzy pro cvičitele jógy* – rozšiřování kvalifikace a získávání praktických dovedností;
- *bio zahradnictví* – péče o jabloňový sad, zeleninové záhony a skleník;
- *pěstování léčivých bylin*;
- *pořádání vegetariánských svateb a jiných společenských událostí*.

Stoupenci Jógy v denním životě se věnují rovněž *mediální a elektronické komunikaci*. Máme ovšem na mysli pouze doplnění toho, co nebylo řečeno v přímé souvislosti s Místrem (i to je v drtivé většině práce sympatizantů). Kromě uvedených Mahéšvaránandových knih je u nás dostupný slovensky psaný časopis *Jóga v dennom živote* a slovenský překlad Mádhavanándova životopisu Maháprabhudžího pod názvem *Líla amrit (Živoucí světlo)* (Vojtíšek 2004, s. 347). Obyvatelé ášramu ve Střílkách dále čtyřikrát do roka vydávají elektronický čtvrtletník o nejbližších akcích a různých novinkách, který si lze volně stáhnout z webových stránek nebo si jej nechat zdarma zasílat do e-mailové schránky. Za *obchodní stránku* činnosti svazu lze považovat provozování obchůdku s indickým zbožím, zdravou výživou, vonnými tyčinkami, přírodní kosmetikou, bytovými doplňky, oblečením, duchovní literaturou, hudebními nahrávkami, kořením, speciálními ajurvédskými nebo bylinkovými čaji, celozrnnou moukou, různými druhy obilovin atd. Tyto produkty lze zakoupit především v ášramu, mimo něj pak ve vybraných jógových střediscích.

Mezinárodní aktivity

Součástí Mistrova učení jsou humanitární aktivity, jež se sice vzdalují samotnému praktikování jógy, nicméně neodmyslitelně patří k základním pilířům jogínské praxe. Na mezinárodní úrovni se tyto snahy soustředily do oblastí indického státu Rádžasthán, odkud Svámí pochází.

Organizace v roce 1990 iniciovala zahájení *výstavby vzdělávacího a výzkumného centra* v Džadanu. Snaha pomáhat druhým vedla k velkolepým záměrům, tj. zřídit v jeho prostorách také nemocnici, domov pro přestárlé a handicapované jedince, sirotčinec, útočiště pro opuštěná a nemocná zvířata, základní a střední školu a univerzitu pro studium jógy a sanskrtu.

Projekt pod názvem *Shromažďování dešťové vody v poušti* chce ve stejném státě snížit nedostatek vody a dostupnými technologiemi zajistit její dodávku do venkovských oblastí, které trpí dlouhodobým suchem.

V ekologické podobě se aktivity organizace projevují *sázením stromů* v oblasti džadanského ášramu, které má inspirovat místní zemědělce k omezení používání pesticidů. Do dnešního dne bylo vysázeno přes padesát tisíc stromů (Jóga v denním životě, [online]).

Nakonec můžeme zmínit založení projektu Gyan putra, jehož smyslem je *zajistit dětem z chudých indických rodin finanční podporu* na získání alespoň základního vzdělání, aby se zlepšily jejich pracovní příležitosti.

Cena – dárcovství

Spolu se svazem Jóga v denním životě sídlí v ášramu ve Střílkách nadace pod názvem *Živoucí světlo Maháprabhudíp satsang*, jež „podporuje činnosti, které se zabývají harmonickým rozvojem člověka, a aktivním přístupem jednotlivce ke svému fyzickému a duševnímu zdraví – cvičením jógy, ekologií, zdravou výživou a tvořivými aktivitami“ (Jóga v denním životě, [online]). S nezištnou pomocí dobrovolníků se jí podařilo zrekonstruovat střílkovský zámek a pečuje o místní park. Vede ji mniška Jindra Dohalová, která stojí také v čele ášramu a České hinduistické náboženské společnosti.

Mezi hlavní zájmy nadace je finanční podpora svazu Jóga v denním životě. *Sponzorské a dobrovolnické příspěvky* jsou jedním z hlavních zdrojů krytí činnosti organizace a větví se do devíti samostatných kategorií. Jednotlivci tak mohou dle svých „sympatií“ či preferencí přispět například na (1.) provoz ášramu ve Střílkách, (2.) projekty SANGAM a GANGU, (3.) humanitární pomoc, (4.) vzdělávací a výzkumné centrum v Jadanu - Indii, (5.) nemocnici šrí svámí Mádhavanándy, (6.) vzdělávání chudých vesnických dětí – Gyan Putra, (7.) projekt shromažďování dešťové vody v poušti, (8.) jógovou IP televizi nebo (9.) samotné sdružení.

Stěžejní činností Jógy v denním životě je organizování kurzů pro veřejnost, nezanedbatelným příjmem jsou tedy *účastnické poplatky*. Uvést můžeme také *státní dotace na regionální rozvojové projekty*, nakonec i samostatná *obchodní činnost* obchůdků a jógacenter zajišťuje určitý přísun finančních prostředků.

Mediální obraz – mírové společenství

Ponecháme-li stranou strukturované informace o kurzech jógy a o tom, kde a jak si lze „udržet fyzickou“, jsou středem mediálního zájmu mezinárodní vícedenní setkání v ášramu ve Střílkách a Svámího přednáškové mise po všech koutech České republiky. Tato činnost se ukázala být šťastným krokem pro seznámení s hodnotami systému Jóga v denním životě širokou veřejnost. I Mistr si je vědom významu médií v moderní společnosti, jak sám uvádí v rozhovoru v deníku Mladé fronty dnes: „(Média) ...mohou neustále psát o tom, že jsme bratři a sestry, že jsme jen jedno lidstvo. Že Bůh je jen jeden pro všechny, ať už věříte v cokoli. Média mohou dosáhnout světového míru“ (Mahéšvaránanda in Toman 2008, [online]). Výstižný obraz získáváme také o setkávání jogínů v zámeckém parku: „Před polednem připomíná tak trochu obří skautský tábor a taky trochu malý duchovní Woodstock. Lidé rozestří po celém parku cvičí Khatu Pranám (jógová rozcvička), jiní leží ve stínu stromů a čtou si knížku, další se věnují dětem nebo na nádvoří zámku popíjejí zázvorový čaj. ...lidé jsou oblečeni většinou ve strohých hávech žluté barvy, která je barvou žáků. Na rozdíl od oranžové barvy, kterou nosí mistr a která symbolizuje východ slunce a probouzející se vědomí“ (Toman 2008, [online]).

Převažuje obraz hlubokého morálního a kulturního založení organizace. Nejsou opomíjeny dobročinné aktivity, kdy stoupenci například finančně přispěli na opravu barokních varhan na kůře kostela ve Střílkách (Farnost chce zachránit varhany 2005, [online]), či na Blanensku realizované představení na podporu zemětřesením postižené západní Indie (ČTK 2001, [online]). Pozitivnímu obrazu napomáhají individuální sympatizanti zakládáním relaxačních a jogínských center (Kuba 2008, [online]).

Existují i zkušenosti vrhající na celé společenství stín sekty. Zkušenosti jednak s nekritickou oddaností a s fanatickým uctíváním Mistra (Procházková in Vojtíšek 1999, [online]), jednak s aférou z roku 2001, která vznikla kolem snahy stoupců prosadit na základních školách systém Jógy v denním životě jako volitelný předmět. Veřejnost (zejména zástupci státu a jiných institucí) tehdy vnímalo Mahéšvaránandovo učení jako náboženský systém, jenž do českého potažmo slovenského školství nepatří. Strach ze ztráty neutrality a prosazování „exotického“ směru „vedlo ve Slovenské republice k širokému odporu veřejnosti a k vládní krizi“ (Vojtíšek 2004, s. 346).

3.2 Buddhismus

Čtvrté nejpočetnější náboženství světa vzniklo v době indické náboženské krize okolo roku 500 před naším letopočtem a čítá okolo 350 miliónů příznivců. Zatímco u hinduismu nemůžeme hovořit o konkrétním duchovním „původci“, buddhismus přináší odpověď jasnou: u zrodu stál Siddhárta Gautama (asi 563 – 483 př. n. l.). Podle legendy se potomek z rodiny předního rodu Šákjů rozhodl po setkání se stářím, nemocí a smrtí opustit ve svých 29 letech svou rodinu a následovat asketického duchovní učitele ve snaze dosáhnout osvobození z koloběhu „znovuzrovnání“ a s tím spojeného utrpení. Jeho otázky mu byly zodpovězeny po téměř padesáti dnech meditace pod stromem bódhi. Stal se tak Probuzeným – Buddhou.

Na základě své zkušenosti vypracoval Siddhárta základy svého učení, tzv. čtyři vznešené pravdy o životě. První konstatuje existenci utrpení, druhá hovoří o jeho příčině – žízni po životě, třetí o důležitosti tuto žízeň uhasit a poslední poskytuje návod, jakým způsobem tohoto lze dosáhnout: osmidílnou stezkou osvobození, sestávající z několika mravních požadavků. Jejich důsledným dodržováním může každý člověk dosáhnout tzv. nirvány, stavu, kdy žízeň po životě uhasne a jedinec řetězec vznikání a zanikání přeruší.

V průběhu let se buddhismus rozčlenil do řady škol, především je znám mahájánový buddhismus (uctívá Buddhu jako nadpozemskou bytost) a théravádový buddhismus (pokládá Buddhu „pouze“ za učitele). Jak se šířil a pronikal do dalších států (Čína, Japonsko, Korea), obohacoval se o tamní kulturu, životní styl a rozkvétal do dalších náboženských subsystémů.

Na Západě pronikly první impulzy o tomto systému v 19. století, především z pera německého filozofa Arthura Schopenhauera a amerického tradicionalisty Henryho Davida Thoreaua. Zájem se soustředil především na théravádovou podobu buddhismu. Širší pohled přinesla na přelomu století až popularizační činnost Teozofické společnosti, lidé se tak seznámili s tibetským buddhismem, ale zájem o théravádu přetrvával až do poloviny 20. století.

Výraznou změnou bylo obohacení Západu o znalosti zenového buddhismu zásluhou mistra Suzukiho, jenž prostřednictvím svých knih a přednášek začal s jeho šířením již koncem 19. století. Nejvíce ovlivnil „uměleckou“ tvář Spojených států, kdy se jím nechala

inspirovat skupina sanfranciských básníků a spisovatelů soustředěná kolem Allena Ginsberga a Jacka Kerouaca. Po čínské okupaci Tibetu a emigraci tibetských duchovních učitelů vzrostly sympatie a zájem také o přehlížený tibetský buddhismus. V průběhu let přestal být spolu s ostatními subsystemy pouhou výsadou intelektuálů a začal pronikat do celé řady oblastí života západní společnosti – přinášel odpovědi na otázky ekologie, ekonomiky a tolerance v globalizované společnosti.

Československo se o buddhismu poprvé dozvědělo ve dvacátých letech 20. století opět z akademických kruhů, konkrétně z úst indologa Vincence Lesného. Na něj v předválečném období navázal František Drtikol, mystik Květoslav Minařík, svým pojetím buddhismu na konci 60. zaujal českou veřejnost Egon Bondy. Nedlouho před listopadovou revolucí reprezentují populizátory buddhismu například hudební kritik a překladatel Libor Válek, zen-buddhista Vlastimil Marek, režisér Igon Chaun či spisovatelka Daniela Fišerová. Po roce 1989 začaly vznikat organizace, jejichž snahou bylo české buddhisty nejrůznějších směrů instituciálně zastřešit. Česká veřejnost se tak mohla setkat s Československou buddhistickou společností (dnes buddhistickým centrem Lotus) nebo Mezinárodním buddhistickým nadačním fondem založeným roku 1993.

Dle Štampacha (2008, s. 93) oslovuje každý buddhistický systém jiný typ člověka. Théravadový například více vyhovuje lidem se skeptickou mentalitou, tibetský naproti tomu oslovuje více romanticky založené jedince. V Evropě a Spojených státech patří mezi nejpopulárnější zen-buddhismus.

3.2.1 Zenový buddhismus

„Co je zen?“

Jedna odpověď: Inayat Khan vypráví hinduistickou historku o rybě, která připlula k rybí královně s otázkou: „Neustále slyším vyprávět o moři, ale co je to moře? Kde je?“

Rybí královna odpověděla: „Žiješ, pohybuješ se a uskutečňuješ své bytí v moři. Moře je v tobě a kolem tebe, ty jsi vzešla z moře a v moři skončíš. Moře tě obklopuje jako tvá vlastní bytost.“

Jiná odpověď:

(Paul Reys – Kosti a svaly zenu)

Vstoupit do světa zenového buddhismu znamená vstoupit do obtížně zmapovatelného světa, zahrnující podobně obtížně vysvětlitelnou nauku. „Člověk se ocitne v na hlavu postavené zemi divů, kde se vše zdá dočista bláznivé, většinou kouzelné, ale přesto bláznivé. Je to svět narážejících dialogů, temných hádanek, úžasných paradoxů, křiklavých protimluvů, prováděných v tom nejkultivovanějším, nejradostnějším a nejprostším stylu. Například kdykoli byl mistr otázan, co znamená zen, zvedl ukazováček. To bylo vše. Jiný nakopl míč, jiný tazatele pleskl atd. ...podstatou zenu je, že se nedá zachytit slovy“ (Flanderková 2008, [online]).

Název tohoto směru bychom hledali u slova sanskrtského původu dhjána, které lze přeložit jako „meditaci“ či „pohroužení“. V Číně je za průkopníka zenu považován Bódhidharma (asi 470 – 543). Jeho zásluhou byla ustavena meditační škola čchan, jež se časem rozvětvila na linie rinzai a sótó. Obě na přelomu 12. a 13. století ustoupily škole Čistá země a zakotvily v Japonsku, odkud také pochází název „zen“.

Zen v linii rinzai se pro svou náročnost stal populární v Japonsku mezi samuraji, kam jej ve 12. století přinesl z Číny mnich Esai. I linie sótó zde dorazila, avšak o něco později – v první polovině 13. století. Ta více oslovila nearistrokraty. Z Japonska zenový buddhismus putoval do Koreje, kde po nějakou dobu existoval vedle mahájánového buddhismu až do doby státního útlaku, který trval bezmála do poloviny 20. století. Dnes se jeho význam vyzdvihává pro svůj přínos pro moderního člověka, především pak škola Kwan Um zakladatele Seunga Sahna.

V Evropě se systém nejvíce projevil v linii sótó zásluhou mnicha Deshimarua, jenž založil Mezinárodní společnost zenu. Od roku 1993 na ní nepřímě navazuje Středoevropská zenová asociace (SEZA), jejíž činnost pronikla i do českých zemí. Nejvíce se u nás pravděpodobně prosadil opat Alan Kaisen Krystaszek, zakladatel Mezinárodní společnosti zazenu. Nadšenci jeho systému se u nás sdružili do organizace Zazen International Česká republika a v několika městech praktikují jeho učení.

Produkt – zazen a kóan

Zenový buddhismus neobsahuje důkladně propracovaný systém, jak jsem zvyklí u tradičního učení vycházejícího z hinduistické tradice. Neklade důraz na intelektuální

přípravu, předběžnou znalost posvátných spisů ani jakýkoli náboženský ritus. Důležitý je pro něj pouze prožitek osvícení (Satori), k němuž nejrychleji směřuje metoda zvaná *zazen*. Nejde v podstatě o nic jiného než poklidné sezení, „sezení v meditaci“, tedy „bdělá pozornost oproštěná od myšlenek na jakýkoli objekt“ (Vojtíšek 2004, s. 367). Adepti sedí několik hodin v lotosové pozici a soustředí se na konkrétní bod před sebou.

Druhou cestou k osvícení je tzv. *kóan*, slovní hříčka nebo paradoxní průpověď, která má pomoci překonat logické myšlení a přivést k intuitivnímu uchopení podstaty bytí. U zenu se tak můžeme setkat například s otázkami typu „Jaký zvuk vydává jedna tleskající ruka?“ nebo „Jak vypadala vaše tvář, než se narodili vaši předkové?“ (Flanderková 2008, [online]). Překonáním těchto zdánlivě absurdních slovních hříček vychází najevo, že myšlení není nic víc, než myšlení „o něčem“.

Součástí „učení“ je praktická každodenní práce, v níž se jedinci učí plně prožívat přítomný okamžik, což je hlavním úkolem zenu. Trénink bdělosti při meditaci má obohatit život člověka a přinést mu schopnost lepšího soustředění na vykonávanou činnost, ať již máme na mysli výkony tělesné (bojová umění v případě zenových mnichů) či estetické (kaligrafie, malba, aranžování květin aj.).

Místo – dódžó centrum

Zen je ve srovnání s ostatními dosud zmíněnými systémy nejvíce chápán jako individuální cesta k osvícení. Praktikují ji větší společenství, malé komunity i jednotlivci. Ke tradičním místům setkávání patří *zenové kláštery*, kde se na tzv. seshinech věnují meditacím početnější skupiny. U nás se jeho zřízení snaží dlouhodobě iniciovat zenový mistr Sei Yu Debailly, zakladatel Zenové asociace při škole Sótó zen.

Žáci se obvykle scházejí v *dódžó centrech*, což je „prvotní místo, kde měl Buddha satori. Dó znamená cesta, džó znamená místo. Takže dódžó je místo, kde se praktikuje *zazen*. Místo, kde praktikující opouští všechny iluze, všechny vlastní pravdy a věci“ (Sótó zen ČR, [online]). Nejde tedy o nic jiného než alternativu zenového kláštera. Využívají je hlavně stoupenci Mistra Kaisena ze sdružení Sótó zen, tedy v Praze (Myo gen ji), Brně (Myo ji), Ostravě (Zanmai Dži), Plzni (Mushin ji), Ústí nad Labem (čajovna U vysmátý žáby) a Žďáru nad Sázavou (Shinsei jo). Jiná místa k setkávání využívá Zenová škola Kwan Um. Kromě Prahy, Brna a Ostravy směřuje její působnost do několika dalších menších měst. Příznivci chodí medитovat do *zenových center* (Praha), *prostor Husitské fary*

(Děčín), *atria hotelu* (Kladno), *skautského domu* (České Budějovice) nebo *vzdělávací instituce* (Ostrava).

Zmíněné zen-buddhistické organizace doplňuje nesčetné množství menších společenství a „spolků přátel“, soustřeďující se pouze na určitou oblast nebo jediný region. Za všechny můžeme zmínit Zen dojo Plzeň, pražskou Sótó zen dojo nebo buddhistickou meditační skupinu Dogen Sangha CZ. Ta využívá i další místa, například *Padmafarmu v Bělé u Jevíčka*, *Pražské buddhistické centrum Lotus a Hořovickou chatu na břehu Slapské přehrady*. Výjimkou nejsou ani její *zahraniční seshiny* (centrum Earth Spirit ve Velké Británii).

Komunikace – cit pro média

Pro nahlédnutí pod pokličku komunikace zenových sdružení si opět pomůžeme určitým zpřehledněním. Na rozdíl od „oshomilců“ a Jógy v denním životě zde nenalezneme jediného učitele, ale množství učitelů – misionářů, kteří nauku zenové podoby buddhismu vykládají po svém, ačkoliv základy jsou jednotné. Orientačním bodem pro nás bude Sótó zen Mistra Kaisena a Zenová škola Kwan Um mistra Seung Sahna. Zdůrazníme přitom ty formy komunikace, kterými se obě školy navzájem liší.

Sótó zen ČR

Mistr Kaisen je považován za jednoho z čelních představitelů zenu v linii sótó v Evropě (Sótó zen ČR, [online]), v domovské Francii se mu podařilo založit kláštery Kázání řeky a Chrám štítu světla, v Polsku pak Svatyni věčného světla. V komunikaci a v předávání svého učení je velmi aktivní. *Přednáší, účastní se symposií a setkává se s významnými osobnostmi*. Dostalo se mu příležitosti popovídat si například s bývalým prezidentem Václavem Havlem, manželi Tomášovými, či panem Vackem. Jeho vliv se projevuje v politice, vědě, kulturním a náboženském životě.

I Mistr Kaisen vidí v *publikační činnosti* ideální cestu k seznámení se s učením zenu. V češtině vyšlo několik jeho knih, jmenovitě například *Zenové masáže a medicína*, *Zazen satori*, *Trilogie mistrů zenu*, *Mnich bojovník* nebo *Odysea člověka světla*. Jeho záběr je ovšem mnohem širší. V knize *Umění pokojného umírání* se věnuje utrpení, stáří a smrti. Odhaluje příčiny utrpení a snaží se nalézt osvobození pomocí správného dýchání a

bdělosti. V jiné knize – Budodharma cesta samuraje – osvětluje historii vzájemného spojení zenu, bojového umění a duchovních principů budó. Podobně jako mistr Mahéšvaránanda místy přispívá k mezináboženskému dialogu, jako je tomu například v publikaci *Buddhismus a křesťanství*.

Založením vlastního nahrávacího studia Univox se otevřely takřka neomezené možnosti šíření nejen *mluveného slova*, ale i *hudby*. Kaisen dosud vydal sedmnáct CD, na kterých vysvětluje podstatu zenu, ale pouze dvě jsou zatím dostupné na českém trhu (Co je to zen a Jak správně meditovat). Svá poselství předává prostřednictvím hudby - šansonu. Je skladatelem a textařem na albu Duša, které v roce 2000 vyšlo na Slovensku. Pustil se také do nahrávání *celovečerního filmu* Prach světa, v němž přibližuje podstatu svého učení na základě životního osudu jednoho ze svých žáků a občas zabrousí i do umělecké činnosti v podobě *malování obrazů*.

Svět médií není pro Mistra žádnou neznámou. Ačkoliv pochopitelně není středem zájmu mainstreamu, objevuje se jak v tištěných denících a týdenících (Mladá fronta dnes, Moravskoslezské listy, Lidové noviny, Regenerace, Reflex aj.), tak v rozhlasu (Český rozhlas) nebo i v televizi (Česká televize, ČT 24, Televize Nova). Veřejnost se s jeho osobou mohla blíže seznámit v pořadu Cesty víry, jenž mu byl dne 6. srpna 2006 cele věnován.

Internet a elektronická komunikace jako interaktivní médium je samozřejmě vítanou cestou, jak zájemcům kromě textové podoby zenového učení poskytnout i jeho audiovizuální alternativu. Nabídnuty jsou vybrané televizní pořady a články z médií, archivovány jsou záznamy z přednášek a meditací. Na síti Youtube sdružení Sótó nedávno založilo stejnojmenný účet za jasným účelem: předávání a šíření učení Mistra Kaisena v ČR (Sotozencz 2008, [online]).

Aktivita vlastních stoupenců Sótó zen ČR se orientuje výhradně na šíření zenového učení a *pořádání pravidelných zazení* v dódžó centrech. Většinou se tak děje jednou až dvakrát týdně (v ranních nebo večerních hodinách), s délkou nepřesahující jednu hodinu a zahrnující dle zájmů jednotlivců i posezení u čaje, přednášky, různá soustředění a promítání filmů. Společenství je navenek otevřené, zazení se může zúčastnit kdokoliv z řad veřejnosti. Žádná aktivita není podmíněna členstvím.

Zenová škola Kwan Um

Zakladatel školy Seung Sahn (1927 – 2004) začal se svým učením pronikat na Západ v první polovině 70. let, nejprve ve Spojených státech, v evropských zemích o něco později. Název jeho školy je odvozen od korejského jména bódhisattvy soucitu Kwan Seum Bosal, náleží do linie rinzai a jejím smyslem je podobně jako u Sótó zen zpřístupnit zen-buddhismus každému zájemci.

Mistr Seung Sahn ve srovnání s Mistrem Kaisenem zdaleka nebyl tak „komunikačně zdatný“. Přesto po sobě zanechal několik *publikací*, které se staly základními stavebními pilíři jeho školy: Pouze nevím, Odklepávání popela na Buddhu, Zenový kompas a O výcviku a rozvoji učitele dharmy. Využitím kóanů v zenové praxi se zabýval v Deseti branách (Kwan Um, [online]).

Komunikační mezeru zaplňují jeho příznivci v několika českých centrech. Bohatá je zejména *webová prezentace*, na druhou stranu se ale zůstává pouze u ní (vyjma zenového občasníku Katz). Můžeme předpokládat, že vše se odehrává na úrovni osobního kontaktu a šíření informací mezi skupinou přátel dle hesla „kdo se o tom má dozvědět, ten se to dozví“ a domněnky hluboké zainteresovanosti. Internet zahrnuje poměrně podrobné informace o učení, ukázky z publikací Mistra Sahna, *audiozáznamy* z proslavů a zpěvů ve formátu mp3 a *videozáznamy* z řečí dharmy, meditací a jiných akcí. Na stránkách děčínského centra předávají myšlenky zenu originálním způsobem – v *komixové podobě* (Zendecin, [online]).

Pro potenciální účastníky je přichystána pestřejší meditační praxe než je tomu u linie sótó. Vedle klasické meditace vsedě se zpívají sútry (modlitby ve prospěch všech bytostí, jejich smyslem je projasnit směr jednotlivce – stát se čistým a dosáhnout osvícení, aby se mohl podílet na vysvobození všech bytostí z utrpení), provádějí se poklony (celkem 108, obecně se má vzato, že se každý klaní sám sobě, tedy malé já (ego) se klaní velkému já – jednota sebe a všeho, dokud se malé já „nerozpustí“) a řeší se kóany (Kwan Um of Zen Europe 2009, [online]).

Největšími akcemi pořádanými českými stoupenci školy Kwan Um jsou *meditační ústraní Jong Meng Džong Džin* a *ústraní zvaná kjolče*.

JMDD zahrnuje sedmidenní meditační „výlet“, který se nazývá Tygr připravený ke skoku. Zahrnuje kromě zazenu, zpěvů súter a poklon také meditaci v chůzi a manuální

práci (asi hodinu denně), přičemž po celou dobu je zachováváno mlčení. Pokud se akce účastní mistr, využívá se jeho vedení prostřednictvím osobních rozhovorů a řešení kóanů.

V případě kjolče jde o ještě intenzivnější meditace, trvající někdy až devadesát dní (v létě nebo zimě), přičemž délka účasti jednotlivce nesmí být kratší než jeden týden. Praktikuje se výhradně v zenových kláštorech a centrech a denní program je totožný jako u JMDD. „Tato společná praxe poskytuje možnost podívat se zblízka na svůj vlastní život. Vytváří optimální podmínky k dosažení své pravé přirozenosti a správného směru“ (Kwan Um, [online]).

Cena – za účast

Pokud příznivci svou zenovou praxi provádějí individuálně nebo ve vlastních prostorech se skupinkou přátel, rozmluva o ceně zde nemá velký smysl. Přehlédneme-li však tyto případy a vrátíme se k orientaci na veřejnost, můžeme se brzy setkat s *účastnickým poplatkem*. Organizace Sótó zen ČR jich využívá poměrně hojně, ale výše tohoto poplatku a stanovy k jeho úhradě se liší od jednoho centra k druhému. První návštěva je většinou bezplatná, další mají libovolnou výši, stanovena je pouze minimální hranice. Část příspěvku putuje na podporu občanského sdružení, část se odvádí do pokladny české sanghy a část na účet francouzské asociace HOSHO JI pro fungování centrální svatyně ve Francii, kde sídlí Mistr Kaisen (Sótó zen ČR, [online]). Zbytek je věnován provozu center – nájmu, nákupu vonných tyčinek, svíček atd.

Zenová škola Kwan Um má ujasněné pouze *členské poplatky*, výše se určuje podle „běžných“ členů, mladších a starších učitelů dharmy. Vzhledem k tomu, že pravděpodobně neexistuje povinnost účastnických poplatků na meditačních setkáních, členské příspěvky nejsou nejnižší. Činnost školy je podporována výhradně z nich, hradí výdaje spojené s jejím provozem a také poskytování informací o její činnosti (inzeráty, plakáty, „interní“ zenový občasník Katz aj.), jinde zahrnuje v jistém smyslu i knihovnické služby (Zen dojo Plzeň). Dalším zdrojem financování jsou *meditační ústraní* JMDD, *kjolče* a *dárcovské příspěvky*. Těm více pozornosti věnuje meditační centrum v Brně (Kwan Um Brno, [online]).

Mediální obraz – tady a teď

Buddhismus je ve světě masmédií považován stále za něco exotického a svůj zájem často omezuje na náboženský systém jako celek. O šíření jeho zenové podoby se nejvíce zasloužil zmíněný Mistr Kaisen. Právě z jeho úst nejpřesvědčivěji zaznělo, že zen-buddhismus učí žít soustředěnější a úplnější život, neboť učí žít v přítomném okamžiku (Jiroušek 2006, [online]). Nejbohatším dokumentárním materiálem o životech praktikantů se tak bezesporu stává pořad Cesty víry, odvysílaný v srpnu roku 2006. I zde ale je třeba mít na paměti, že hovoříme pouze o zen-buddhistické linii sótó.

Zenová škola Kwan Um se zviditelnila svými „mezináboženskými“ dialogy. Opat Jakub Koldovský se spolu se zástupci dalších světových náboženství rozhodl pod hlavičkou sdružení Klika 1 podniknout v listopadu roku 2007 přednášku, jejíž smyslem bylo představit studentům středních škol v Litoměřicích různorodost náboženských pohledů na svět a potřeby vzájemného respektu a tolerance (Valeš 2007, [online]). O měsíc později se obdobná akce uskutečnila v Příbrami.

Střízlivý pohled na praxi zenových buddhistů a život v klášteře zaznívají z rozhovorů s přímými účastníky hlásící se ke škole Kwan Um. Jako obohacující alternativu k tradičnímu životnímu stylu jej přiblížila například laická žačka Lenka Kohoutová z Jihlavy (Blažek 2002, [online]) nebo účastnice zenové meditace v brněnském centru Johana Pižlová (Pižlová 2005, [online]). O „lásce“ k zen-buddhismu se vyznává řada osobností ze světa literatury a umění. Za všechny můžeme zmínit klasika moderní pantomimy Marcela Marceau (ČTK 2003, [online]), českého malíře Jana Knapa (Pokorný 2007, [online]) nebo spisovatele Vladimíra Párala (Dvořák 2004, [online]). O zenu jako neidealistickém systému, jenž stojí oběma nohama na zemi, se zmínil Mostecký deník ústy litvínovského mnicha, který se zde snaží založit buddhistické centrum: „V první řadě to lidem vezme iluze o světě a zejména o sobě samém. ...pokud začneme s praxí zazenu, získáme větší pole pro to, abychom se mohli rozhodnout svobodně“ (Ban Sei in Balkovská 2007, [online]).

3.2.2 Buddhismus Diamantové cesty

„Všichni lidé mají krásnou tvář, ale jen málo se jich dívá do zrcadla“.

(Lama Ole Nydahl)

Diamantová cesta (vadžrajána) pronikla do Tibetu kolem 8. století ze severní Indie a „má pověst silné, ale zároveň nebezpečné duchovní cesty, po níž může být zájemce proveden pouze po zasvěcení a za pomoci duchovního vůdce“ (Vojtíšek 2004, s. 369). Spolu s tradičním tibetským náboženstvím bön vytváří nesmírně rozvětvený a komplikovaný systém učení, který se dnes zahrnuje pod zastřešující výraz „tibetský buddhismus“. Jeho základním spisem je Tibetská kniha mrtvých, po staletí známým pouze mezi lamy.

Tibetský buddhismus zahrnuje čtyři školy. První a nejstarší *ňingmapa* spadá asi do 9. století, tedy do období, kdy byl buddhismus intenzívně potlačován. Druhá škola se rozvinula již v příhodnější době, kolem 11. století. Nesla název *kagjüpa* a do Tibetu ji přinesl indický jogín Marpa, který je spojován s meditační metodou mahámudry. V jejím čele stojí duchovní mistr karmapa, v očích nejvýše postavených tibetských mnichů osvětlená bytost, u níž lze určit její předchozí i následující inkarnaci. Kořeny školy *sakjapa* spadají do stejného období. Na počátku stálo pět lamů, kteří se kulturně a politicky prosadili dokonce i za hranicemi Tibetu. Misijní činností rozšířili buddhismus do čínských států a Mongolska. Největší a vedoucí školou se stala *gelugpa*. Její vznik je datován na konec 14. století a založil ji lama Congkhapa. Třetí následovník se stal nositelem titulu dalajlama.

Učení tibetského buddhismu proniklo do západních zemí až ve druhé polovině 20. století a s jeho praxí se můžeme setkat i v České republice. Největší zastoupení se hlásí ke škole kagjüpa. První klášter tohoto směru založil Chögyam Trungpa rinpoče spolu s Akongem Tulku rinpočem ve Skotsku. Později, jak se společenství rozrůstalo, založili v roce 1997 centrum tibetského buddhismu Kagyu Syme Dzongh v Plzni. Ke škole kagjüpa se hlásí i pražská skupina Karma Thegsum Čhöling. Své centrum založila v roce 1998 a navenek vystupuje jako občanské sdružení pod názvem 108. Dzogchen Bön, další skupina

u nás, se pod vedením Jiřího Němce schází ke společné praxi v buddhistickém centru Lotus. Jejím duchovním mistrem je Tenzin Wangyal Namdak.

Konečně posledním směrem hlásící se k tradici kagjüpa je Buddhismus Diamantové cesty, největší organizované společenství buddhistů u nás (Vojtíšek 2004, s. 373). Ve srovnání s jinými školami představuje laický způsob mnišského života, jenž není omezován množstvím předpisů, tudíž je přístupný širokým vrstvám zájemců. Škola vznikla zásluhou misijních cest lamy Oleho Nydahla.

Produkt – trojitá meditace

Diamantová cesta vychází, jak tvrdí její propagátoři - od samého Buddha. Klíčovou úlohu v něm hraje nauka o Velké pečeti – mahámudra. Buddha ji zanechal výjimečným a nejpokročilejším posluchačům, kterým má pomoci dosáhnout cíle – buddhovské mysli.

Základním učením této školy je tzv. *trojdílná cesta k osvícení*. Každý díl začíná přijetím základních buddhistických zásad (zjednodušeně: nezabíjet, nekrást, vyhýbat se chtivému jednání, nelhat a neužívat omamné látky) a přípravnou praxí zvanou ngöndro, vycházející z mahámudry. Její hlavní náplní je *recitace manter*, po níž jako první fáze následuje cesta metod, která zahrnuje meditace na vizualizované božské postavy, symbolizující různorodé kvality mysli. Se stejnými kvalitami pracuje i populární Nydahlův *kurz vědomého umírání*, jehož smyslem je naučit účastníka přejít v okamžiku smrti do stavu jakési extatické radosti, odkud se již nevrací do dalšího zrození.

Po první fázi následuje *cesta vhledu*. Obsahem je meditace klidu a podobně jako v předchozím případě se často používá i vizualizace buddhů. Cílem je dosáhnout zklidnění mysli a hlubokého vnitřního vhledu.

Poslední částí cesty je *identifikace s lamou*, kterou se míní jednak oddanost lamovi Nydahlovi a důvěra v jeho vedení, jednak samostatnost, nadhled a odpor k bezduchému napodobování. „Poutník“ se svou identifikací a oddaností stává buddhou.

Místo – diamantové centrum

K Buddhismu Diamantové cesty se hlásí přes *tři sta center* po celém světě (Vojtíšek 2004, s. 378). V České republice se první založilo roku 1994 v Praze pod názvem Karma Dubgji Ling, což bylo klíčovým činem pro budoucí rozkvět. Zatímco v roce 2004 u nás dle

Vojtíška existovalo „pouze“ pět „diamantových“ center (Praha, Brno, Hradec Králové, Plzeň, České Budějovice), dnes jejich počet dosáhl čtyřadvaceti a zahrnuje i menší města (Buddhismus Diamantové cesty 2000, [online]). Kromě nich v republice vzniklo přibližně stejný počet *meditačních skupin*, které zpravidla nahrazují absenci meditačních center. Hledat bychom je mohli v Benešově, Blatné, Děčíně, Frýdku-Místku, Chomutově, Jihlavě, Jindřichově Hradci, Karlových Varech, Karviné, Klatovech, Kralupech nad Vltavou, Kraslicích, Kyjově, Pardubicích, Písku, Prachaticích, Přerově, Sušicích, Šumperku, Táboru, Turnově, Týnu nad Vltavou, Velkých Karlovicích, Vyškově a Žďáru nad Sázavou. Konkrétní místa se přizpůsobují předpokládanému počtu účastníků a jelikož se často jedná spíše o skupinu přátel, může jít o *soukromé byty*. Výjimkou však není ani *muzeum umění* (Benešov), *pionýrská klubovna* (Jihlava), *tělocvična* (Kralupy nad Vltavou), *dům dětí a mládeže* (Kyjov) ani *čajovna* (Vyškov). V České republice si Diamantová cesta získala několik set praktikujících „buddhistů“, jejichž „migrace“ se obtížně sleduje. Jednou z jejich největších iniciativ z poslední doby je snaha vybudovat v Těnovicích první centrum s mezinárodním přesahem – *Evropské buddhistické centrum* pod názvem Karma Eser Ling (Paprsek nejvyššího požehnání). I zásluhou cestovatele Nydahla je možné tuto školu považovat za velmi flexibilní a pohyblivou co se místa týče.

Komunikace – Tibet v ČR

Rozpínavost této školy a její rostoucí popularita doprovází kvalitní a velmi bohatá komunikace s příznivci a širokou veřejností. Rozdílnosti jednotlivých meditačních center proto přehlédneme a pokusíme se vymezit základní prostředky, které občanské sdružení Buddhismus Diamantové cesty používá nejčastěji. Přehlédneme rovněž činnost většiny hlavních učitelů, ke kterým se příznivci hlásí, dotkneme se pouze osobnosti „nejdůležitější z nejdůležitějších“ – lamy Ole Nydahla.

Tento buddhistický učitel se zásluhou svého nepřetržitého cestování po celém světě a *bohatým osobním kontaktem* s příznivci stal pravděpodobně nejznámějším představitelem Diamantové cesty na Západě (Lama Ole Nydahl 2000, [online]). Pouze mezi červencem a prosincem loňského roku navštívil více než pětadvacet zemí, v jednom městě zpravidla nezustává déle než pár hodin. Provozuje vlastní *internetové stránky* (pod hlavičkou školy), které ovšem plní role spíše sebezprezentační, bez důkladnějšího přiblížení svého učení. Sympatizanti zde nicméně najdou přehled veškerých činností, kterými se Mistr zabývá,

jeho podrobný životopis, režim „obyčejného“ dne, fotografie z významných setkání a cest a množství dalších informací, dostupných i na stránkách Diamantové cesty. I Ole Nydahl objevil kouzlo internetu a podobně jako „kolegové“ z jiných duchovních systémů nabízí jeho prostřednictvím *ukázky ze svých děl a článků*, k dispozici dává také *originální audio a video záznamy* z přednášek na různá buddhistická témata.

Publikační činnost tvoří jeden ze základních pilířů společnosti. Snaha šířit učení Mistra a myšlenek buddhismu jej vedla v roce 2000 k odvážnému kroku – k založení *nakladatelství Bílý deštník* (The White Umbrella Publishing), o jehož vývoji dnes zakladatelé hovoří takto: „Vydavatelská činnost, zpočátku zaměřená jen na interní publikace se postupně stále více orientovala na širší veřejnost. Nově vycházející publikace se začaly objevovat i na pultech některých knihkupectví a časopis *Buddhismus* dnes se začal prodávat také v novinových stáncích. ...nakladatelství se zaměřuje především na tradiční texty Buddhova učení a knihám věnující se buddhistickému prostředí obecně. Tuto tématickou oblast hodláme do budoucna postupně rozšiřovat“ (Bílý deštník, [online]). Zakladatelé tak dosáhli mezi dosud uvedenými duchovními systémy nevídaného úspěchu – vydávání vlastního časopisu. *Buddhismus dnes* pronikl na pulty běžných novinových stánek, je dostupný v buddhistických centrech a lze si jej předplatit. S půlroční periodicitou dosud vyšlo šestnáct čísel.

Jinými publikacemi vydanými pod hlavičkou nakladatelství jsou hlavně díla Oleho Nydahla: *Buddha a láska*, *Jak se věci mají*, *Moje cesta k lamům*, *Jízda na tygrovi*, *Velká pečeť* a další. Většinou se v nich věnuje výkladu myšlenek školy Karma Kagjü, v případě autobiografických počinů (*Jízda na tygrovi*, *Moje cesta k lamům*) i v literárně velmi strhující podobě (*Buddhismus Diamantové cesty 2000*, [online]) Nydahla není autorem pouze dvou publikací – kroniky současných čínsko-tibetských intrik *Darebáci v rouchu a Tajného buddhismu*.

Sdružení *Buddhismus Diamantová cesta* má na poměrně vyspělé úrovni i *mediální komunikaci*. Jako jediné má na svých „centrálních“ webových stránkách servis pro novináře, kontaktní osoby na které se mohou obrátit a archiv tiskových zpráv. Součástí je přehled o tom, co se o sdružení napsalo a fotografie v tiskové kvalitě pro tištěná periodika. Podobnou koncepci mají i stránky některých center, za všechny můžeme jmenovat kupříkladu Brno, kde sídlí rovněž vydavatelství *Bílý deštník*. Tento novinářský servis, jak za chvíli uvidíme, přinesl své ovoce.

Základem činnosti Diamantové cesty jsou *pravidelné meditace a akce pro veřejnost*. Jednotlivá centra pořádají *přednášky* na různá buddhistická témata, *zvou české i zahraniční hosty*, vyráží s příznivci na několikadenní *meditační retreaty* (součástí jsou i procházky v přírodě a mají podobu méně „intenzivního“ setkání než je tomu u meditačních ústraní zenové školy Kwan Um) a praktikují se i tzv. *Sangha dny*, což jsou jednodenní meditační soustředění bez učitele. Některá centra slouží jako *tematicky zaměřené knihovny*, veřejnost si v nich může vybírat ze široké nabídky publikací o buddhismu a seznamovat se s diamantovou cestou (Praha, České Budějovice). Ojedinělou aktivitou mezi podobně laděnými spolky je *pořádání výstav tibetského buddhismu*. Brněnské centrum se v minulosti organizačně podílelo na putovní výstavě v rámci evropského projektu Triangl (shlédlo je na tisíce lidí ve dvaceti českých, německých a polských městech), dosud největší výstavě pod názvem Odkaz Tibetu v Plzni (kolem pěti tisíc návštěvníků) a rozsáhlé informační výstavě Mysl je jako prostor v Moravské zemské knihovně, poskytující základní informace o vývoji buddhismu ve východní a západní části světa. Brněnské centrum se konečně angažuje také ve *výuce v základních, středních a vysokých školách*. Realizuje v nich úvodní přednášky o buddhismu, zajišťuje návštěvy zahraničních učitelů a pořádá pro ně exkurze do vlastního sídla. Pro členy organizace a blízké stoupence však zůstávají největší událostí návštěvy a meditační víkendy s mistrem Nydahlem.

Mediálního zájmu se těší i několik větších projektů, kterými se stoupenci školy zabývají dlouhodobě:

- a) *Těnovice* – meditační centrum založené v roce 1997. Hlavní náplní je vytvoření komfortního a společného zázemí pro pracovní setkání (výroba časopisů, překlady textů) a workshopy v rámci českých i mezinárodních projektů, pořádání meditačních a přednáškových kurzů s buddhistickými učiteli nevyjímaje. V budoucnu by mělo sloužit i pro sportovní vyžití (lezecká stěna, mountainbike) a pro mnohé také jako inspirace neboť „ti, kteří zde budou medítovat, mohou rozvinout své tvůrčí schopnosti“ (Nydahla in Centrum Těnovice, [online]).
- b) *Gompa Praha* – velkolepý projekt centra Buddhismu Diamantové cesty v Praze pro pořádání akcí celorepublikového a mezinárodního významu. Základem by měla být dosud největší meditační a přednášková místnost v Čechách, jež by měla být součástí společenské místnosti, knihovny se studovnou a galerií. Vize

zahrnuje i podpůrné výtěžné aktivity jako je restaurace, kavárna a wellness centrum.

- c) *Dům Diamantové cesty Brno* – objekt bývalé školky, který patří k brněnskému centru a kde se od roku 1999 pravidelně konají jeho programy. Projekt se zabývá přestavbou, která bude v blízkém budoucnu potřebná pro zvýšení kapacity prostoru. „Vyrůst“ by v něm měla mimo jiné kvalitní knihovna, centrální sklad knih a časopisů pro celou Moravu nebo dětský koutek pro rodiče s dětmi.
- d) *Vyhličky* – projekt, který má na svědomí skupinka buddhistických idealistů, kteří se v roce 1999 rozhodli v malé obci Vyhlička zakoupit staré hospodářské stavení a vybudovat z něj centrum pro meditaci, studium buddhismu a uchovávání tradičních znalostí a postupů buddhistického umění.
- e) *Meditační centrum Troják* – získáním objektu nedaleko obce Hošťálková u Vsetína vznikl projekt, jehož snahou je vybudovat místo pro pořádání meditačních kurzů a individuální meditaci v ústraní. Koncem roku 2006 se zde uskutečnily první kurzy, ale další kultivace nemovitosti a stavební úpravy jsou nezbytné.
- f) *Ostrava* – meditační centrum v Ostravě v roce 2005 získalo rodinný dům s velkou zahradou, který se příznivci snaží společnými silami zrekonstruovat a začlenit do činnosti organizace. Vyhlídkou do budoucna je přestavba půdního prostoru domu na gompu o rozloze 150 metrů čtverečních.
- g) *Další projekty* – mezinárodní projekty se realizují ve spolupráci se zahraničními členy a příznivci Buddhismu Diamantové cesty. Společnou snahou je vybudovat *Evropské centrum* v německých Alpách, jehož smyslem by bylo setkávání všech buddhistů z ostatních center Karma Kagjü; udržovat *institut Tilopa* v himalájské oblasti, který slouží ke vzdělávání dětí a mladých mnichů v oblasti buddhistické filozofie, meditace, matematice, fyzice, angličtině a jiných předmětů; rekonstruovat *Mangútovo centrum* na Slovensku a vybudovat *centrum v Polsku* nedaleko českých hranic.

Cena – příspěvky

Organizaci od roku 1997 podporuje jako celek *Nadační fond Nydahl*. Jeho posláním je „shromáždění finančních prostředků, ostatního majetku a jiných majetkových hodnot na všestrannou podporu a propagaci tuzemských i zahraničních projektů, které pomáhají učení, podporují studium a praxi v rámci transmise buddhismu Diamantové cesty, linie Karma Kagjü.“ (Nadační fond Nydahl, [online]). Tohoto úkolu se zhostil velmi důkladně, alespoň co se jednotlivých projektů týče a strukturovaného pohledu na hospodaření organizace. Pro potenciální dárcy připravil na svých webových stránkách konkrétní vize každého projektu včetně prezentace ve formátu PDF, možnosti finanční i materiální podpory. Samozřejmostí je seznam bankovních účtů, zahrnující osmnáct položek. Výroční zprávy uvádí podrobný rozpis finančních darů, kolik se z nich uvolnilo na konkrétní projekt a co se z investovaných peněz podařilo vybudovat. Prozatím nejnovější zpráva z roku 2006 říká toto: „...finanční prostředky na investice získané vlastní činností či koupí získává Fond *darem* od fyzických i právnických osob, zejména z řad příznivců buddhismu. Dalším prozatím omezeným zdrojem finančních prostředků je *vlastní činnost* Fondu související s využíváním vlastních nemovitostí. Konečného cíle rozvoje buddhismu je dosahováno prostřednictvím třetích osob, zejména občanských sdružení, které nemovitosti spravují a provozují v nich meditační centra a související činnosti“ (Nadační fond Nydahl, [online]). V roce 2006 se tak Fondu podařilo utržit přes tři milióny korun, přičemž přes dva a půl miliónu pochází od fyzických osob. V těchto zdrojích není zahrnuto *vstupné* na meditační setkání s mistry (náklady na cestu) a některé jiné akce. Většina poplatků je však spojena s dobrovolnictvím.

S rostoucími zájmy začala organizace od roku 2006 využívat i další zdroje. Pro velký projekt Gompa Praha plánuje zvolit cestu *bezúročných a dlouhodobých bankovních úvěrů*, brněnský Dům Diamantové cesty využívá i *strukturálních fondů Evropské unie*, podpořit kterýkoliv projekt lze i formou pravidelného *měsíčního příspěvku* v podobě trvalého příkazu. V neposlední řadě, a to není výsadou pouze poslední doby, je využíváno nezištné účasti všech, kteří „mají ruce a nohy“ a kteří byli a jsou ochotni pomoci.

Mediální obraz – mezilidské vztahy

Systematická práce s veřejností se odráží v míře zájmu i masových periodik. Pouze deníky vydavatelství Vltava-Labe-Press čítají za poslední dva roky přes čtyřicet článků,

kde Buddhismus Diamantové cesty „hraje hlavní roli“. Společným jmenovatelem drtivé většiny z nich je misijní činnost českých buddhistických učitelů po nejrůznějších místech České republiky a předávání formou přednášek základy učení linie Karma Kagjü. Periodika neustále hledají odpověď na otázku, proč je u nás tento směr tak populární, kdo ho vyhledává a co může praktikujícímu jednotlivci přinést. Dle českých mistrů je Diamantová cesta atraktivní pro lidi „samostatné, nezávislé a plné energie“ (Vaindl 2009, [online]) mimo jiné také proto, že se „nejedná o exotiku nebo násilné přenášení kulturních tradic východu do evropského způsobu života“ (Hloušek 2008, [online]), ale spíše o „praktickou metodu, která vede k hlubšímu prožívání svobody a radosti“ (redakce kladenského deníku 2008, [online]). Oslovuje tak širokou škálu populace, přes studenty, ekonomy a lékaře až ke zdravotním sestřám a umělcům, čemuž napomáhá i orientace systému na mezilidské a partnerské vztahy, tedy na každodenní život člověka (Kuba 2008, [online]). Na praktikanty linie Karma Kagjü neklade zvláštní asketické požadavky, podmínkou není mnišský způsob života ani vegetariánství, jak je tomu často zvykem u ostatních východně-náboženských systémů.

Masová periodika důkladně mapují přednáškové činnosti představitelů Diamantové cesty a ostatní akce pro veřejnost (výstavy, křest knih Oleho Nydahla). V tomto smyslu vytváří o společnosti celkově příznivý obraz, ale ne vždy a za každých okolností. Předně stojí za povšimnutí, že většina článků má překvapivě shodný informační obsah a pro nezaujatého čtenáře „pouhá“ přednášková činnost může vyvolávat dojem módního buddhistického imperialismu, který u nás kvete daleko více než ve svých domovských zemích. Tento dojem může článek s titulkem „Buddhistům už školka nestačí“ (Šenkýř, Veselá 2008, [online]) jen utvrzovat, ačkoliv charakter článku je spíše neutrální. Kritice se nevyhnul zejména čelní představitel Diamantové cesty – Ole Nydahl. Jeho hédonický životní styl, „vyjádřený zkratkou 'hezké slečny a rychlá auta', se mnohokrát ocitl v centru pozornosti bulvárních médií“ (Vojtíšek 2004, s. 379), nehledě na místy zřetelném pocitu výlučnosti ve vztahu k jiným náboženstvím a Nydahlovy pověstné výpady proti islámu, na které lze narazit i v článcích z poslední doby (viz Staněk 2007: Lama Ole Nydahl: Korán říká, zabíjejte. To nechceme, [online]).

Nejcennější službu pro sdružení Diamantové cesty patrně učinila Mladá fronta Dnes. Na svých stránkách ji věnovala nezvykle bohatý prostor pro vymezení sebe sama v moderním světě a české společnosti (Buddhismus v Brně není jen New Age) a formou

reportáže z centra Diamantové cesty u Těnovic zpřístupnila meditační setkání i laické veřejnosti: „Zkouším to. Pod Oleho vedením usedám se stovkami ostatních do meditační pozice, zavírám oči a poslouchám, co říká. ‘Na úrovni srdce se objevuje malé duhové světlo. Postupně se rozpíná uvnitř našeho těla, až se zcela vyplňuje a rozpouští všechny nemoci a překážky, na které na své cestě narazí...’ Najednou mám pocit, že si nepatřím. Hlava si dělá, co chce. Předě mnou se objevují barevné vize, hory a rozkvetlé louky. Líbí se mi to. ‘Světlo rozpouští utrpení všech bytostí a svět září radostí a velkým významem. Všichni jsou v čisté zemi, plné neomezených možností...’ Když skončíme, cítím se dobře a v hlavě mám uklizeno“ (Protivanská 2006, [online]).

4 NÁBOŽENSTVÍ A SOUČASNÝ SVĚT

„Nová náboženství jsou mezi nejvíce viditelnými produkty změn, s nimiž Západ vstoupil do 21. století. Síly, které mění a oslabují tradiční sekulární struktury v západní společnosti, ohrožují náboženské instituce stejně jako ostatní instituce. Tváří v tvář novým náboženstvím začaly tradiční náboženské instituce udržovat, ochraňovat, bránit a oživovat svůj způsob náboženského života. Některé z těchto pokusů byly úspěšné, ale jiné instituce se ukázaly jako neschopné udržet si přízeň těch, kteří jim kdysi byli věrní. Nová náboženství vyzvala starší náboženství na souboj tam, kde se ukázala nedostatečnost těch starších. Neklid, který působí na okraji známých náboženství, se přenáší i prostřednictvím těch, jejichž náboženské ideje jsou pevně zakotveny v tradici“ (Melton in Partridge 2006, s. 12).

Tímto proslovem hodnotil náboženskou situaci zakladatel Institutu pro studium amerických náboženství Dr. J. Gordon Melton v roce 2003. České země nejsou v popsaném trendu výjimkou. Na první pohled se nezaujatému jedinci může zdát, že tradiční církve upadají v zapomnění a jsou nahrazovány něčím jiným. Nastávající generace se obrací k alternativní religiozitě, odpovědi na své otázky hledá u východních náboženských systémů, anebo v námi nezmiňném západním esoterismu, který zahrnuje astrologii, práci s energií (bojová umění), terapeutické metody (kineziologie, rodinné konstelace) a různé formy lidového léčitelství a alternativní medicíny. To vše se dnes zahrnuje pod zastřešující pojem Hnutí Nového věku (New Age). Stále více se vyznání stává nedefinovatelným, opouští od jakýchkoliv hranic a jednotlivci si často vybírají podle toho, co pro svůj život považují za nejpřínosnější. Nemluvíme ani tak o směřování k hédonismu, jako o schopnosti rostoucí autenticity a duchovní vyspělosti. Určitým vodítkem o současném trendu je i nová a prudce se rozvíjející internetová televize Cesty k sobě (www.cestyksobe.cz), kde dochází k propojování nových poznatků. Jednotlivec již není vyhraněný křesťan nebo vyhraněný buddhista. Může být současně vyznavačem křesťanských ideálů, praktikovat buddhistické meditace a slavit židovské svátky.

Melton v textu uvádí, že nová náboženství vyzvala ta starší na souboj, a to v oblasti, která pro ně představuje slabinu: neschopnost udržet si přízeň (a oslovit mladou generaci). Proč je tomu tak? Je stávající podoba západního křesťanství pro budoucnost zastaralým

systemem, nebo jej v rukou drží lidé, jež nedokáží vnášet do po staletí přenášených ideálů nové progresivnější pohledy včetně důkladnější komunikace s okolním světem? Některé náboženské instituce začaly pod vlivem tohoto „útoků“ svůj náboženský způsob života chránit a rozvíjet. Mnozí představitelé začali chápat, že člověk se duchovně vyvíjí a tradiční koncepce v mnohých případech znamenají krok zpátky. Více se otevřely lidem, ale stále jsou ve srovnání s rozkvětem exotické religiozity pozadu. Jeden handicap přetrvává od počátku – institucionální uspořádání. Vědomí svazující organizace je protipólem ke svobodnému vyjádření víry a osobní spirituality, kterou vyhledává myšlení nastávající doby. Protipólem, který se často stává terčem kritiky mladé generace.

Není ale právě tohle bodem, na který by církve měly zaměřit svou pozornost a předat světu poselství, že tomu tak není? Že právě osobní víra je smyslem jejich náboženství a institucionální uspořádání pouze průvodcem? Aby tak mohly učinit, musí být ochotny a schopny tuto informaci sdělit.

Dostáváme se k první hypotéze, kterou jsme si stanovili v úvodu této práce: *Na růstu popularity nových náboženských hnutí se významnou měrou podílí bohatá komunikace s veřejností.* Tato skutečnost zahrnuje řadu aspektů, které spolu vzájemně souvisí a kde lze hledat příčiny. Nová náboženská hnutí jsou hnutím protestu proti stávajícímu konzumnímu způsobu života, jež k nám přišla s určitým zpožděním ze Spojených států v podobě nových kulturních vlivů (v literatuře, hudbě, výtvarném umění apod.). Právě jejich nespokojený charakter a zcela odlišný pohled na lidský život předurčoval i cílovou skupinu: lidé ve věku mezi 18 a 25 lety, tedy v době, kdy končí střední školu, případně studují na univerzitě. Tradiční církve nebyla na tuto „invazi“ připravena, do té doby měla stálý okruh příznivců a v jistém smyslu i monopol na víru. Neměla potřebu ani důvod rozvíjet svůj komunikační potenciál. Nekonvenční směry z Východu, které se mezitím přizpůsobily západním kulturním podmínkám, tuto schopnost měly. Ohlédneme-li se za směry, jimiž jsme se zabývali, vidíme často nemalou vynalézavost ve hledání cest k příznivcům. V čele stojí duchovní guru, který kolem sebe shromažďuje skupinu žáků a své učení předává jak osobním kontaktem, tak publikační činností a v hojné míře (velmi progresivní) elektronickou a mediální komunikací. Jeho žáci vykonávají misijní přednáškovou činnost, vytváří další komunity, vznikají centra v nejrůznějších částech republiky. Komunity většinou zakládají občanská sdružení, v některých případech právní vymezení zcela chybí, jako například u příznivců Oshova

učení. Dvě hlavní centra v České republice – Osho Shangri La v Lažanech u Žlutic a Osho Sugama v Lažánkách u Veverské Bitýšky fungují zcela nezávisle na sobě, zabývají se svou činností a pořádají vlastní akce pro veřejnost, ačkoliv čerpají ze stejných inspiračních zdrojů. Akce pro veřejnost mají rovněž velmi progresivní podobu a samy o sobě často nemají přímou souvislost s vlastním učením. Patří sem například devítidenní Šamanský festival centra Osho Sugama, rozsáhlé aktivity ášramu Jógy v denním životě (dětské tábory, kurzy výtvarných technik, aranžování květin nebo bio zahradnictví) nebo činnost buddhistických center zaměřená na propagaci východní kultury (výstavy tibetského buddhismu). Společným rysem všech probíraných náboženských směrů je atmosféra nekonvenčnosti, což se projevuje i ve výběru míst, kde se příznivci scházejí. Vedle těch tradičních (jógacentra, dódžó centra) nepohrdnou prostorami škol, čajovnami, domy dětí a mládeže, zkrátka ničím, co poskytuje přístřeší a alespoň trochu kultivované prostředí. Proč o tom všem hovoříme? Všechny tyto komunikační aspekty obklopené svobodomyšlností (ať již předstíranou nebo skutečnou) a orientací na zodpovědnost jednotlivce mají nesporně podstatný vliv na rostoucí popularitu nových náboženských hnutí. Pokud si chtějí tradiční církve zachovat své příznivce, případně oslovit i další generace kromě té starší, měla by zapracovat na prezentaci své i myšlenkové duchovní tradice, kterou reprezentuje.

Druhá hypotéza, kterou jsme si v úvodu práce stanovili, zní: *Smysl a náplň práce nových náboženských spolků je totožná s činností humanitárních neziskových organizací.* Pokud se humanitární organizace orientují na bezprostřední pomoc lidem, činnost nových církví se s nimi do značné míry prolíná. Často se stává, jako například u Jógy v denním životě, že tato pomoc je součástí duchovní praxe. Svámí Mahéšvaránanda hovoří o božském v nás, uskutečňující se mimo jiné láskou a pomáháním všem tvorům. Náplň činnosti Oshových centrech je přímá práce s účastníky kurzů, jejichž cílem je pomoci poznat sám sebe a zkvalitnit vlastní život. Zenový buddhismus chce s pomocí zazenu a meditace ukotvit člověka v přítomném okamžiku, neboť jen tak je možné prožívat život ve své celistvosti. Buddhismus Diamantové cesty chce dosáhnout pomocí meditace hlubokého vnitřního vhledu a porozumění sobě i okolnímu světu. Mistr Lama Ole Nydahl, přestože je hlavním propagátorem systému předpokládající oddanost učitelí, vytkl důležitý aspekt nových náboženských hnutí: rozvíjet u lidí samostatnost a nadhled.

Pokud hovoříme o humanitárních aktivitách souvisejících s jinými „nenáboženskými“ organizacemi, za zmínku stojí ekologické aktivity Jógy v denním životě

včetně zahraničních humanitárních projektů: budování vzdělávacího a výzkumného centra v Džadanu, shromažďování dešťové vody v poušti, sázení stromů atd. Smysl pro ekologické cítění je patrný i u příznivců Oshovy filozofe, především pak v péči o přírodní okolí center v Lažanech a Lažánkách. V zásadě můžeme říci, že humanitární principy jsou jedním ze základních pilířů, na kterých jsou náboženská společenství postaveny, a to bez ohledu na to, zda jsou nová či tradiční.

Naše poslední hypotéza se týká světa médií a tvrdí, že *masová periodika staví nová náboženská hnutí trvale do role nežádoucích a pro společnost nebezpečných sekt.* Je zajímavé pozorovat rychlý vývoj současné společnosti. V práci Davida Lužného z roku 2004 jsme mohli vidět, že média vycházejí z již dříve publikovaných informací a udržují zaběhnutý obraz nových církví jako něčeho, před čím je třeba se mít na pozoru, neboť chtějí ulovit naše duše – jsou zkrátka nebezpečné, obskurní, jsou veřejným nepřítelem číslo 1. Lužný patrně vycházel z pohledu, který přetrvával na konci devadesátých let, kdy nastal největší příliv východních kulturních tradic. Média se v tomto případě zachovala jako „davový člověk“ strachující se ze všeho, co nezná, co přichází odjinud. V průběhu let si ovšem veřejnost na „východní přivandrovalce“ zvykla a podle toho se zachovala i masmédiá, nepochybně i zásluhou progresivní komunikace jejich stoupenců. Neznamena to, že by se pro masová média staly atraktivní, ale pokud se ohlédneme za jednotlivými mediálními obrazy, zjistíme, že převažuje neutrální až pozitivní charakter zpravodajství. Média však z nových církví stále získávají dojem exotické půdy, území, které je lépe poznat přímou účastí – reportáží, případně návštěvou konkrétní přednášky nebo semináře. O Oshových příznivcích se dozvídáme jako o podivuhodné „meditující“ komunitě lidí projevující se nevídanou adaptabilitou a otevřeností okolnímu světu, jejichž učení je inspirací i pro tak populární osobnosti jako je Luděk Svoboda. Jóga v denním životě je navždy úzce spjata s respektovaným mistrem Svámím Mahéšvaránandou. Jeho intenzivní společenský kontakt, účast na významných mírových konferencích a setkávání se s významnými osobnostmi představuje Jógu v denním životě jako regulérní a uznávané učení. Lidé jsou ovšem různí a třebaže osobnost zakladatele je ryzí povahy, u leckterých z následovníků to tak být nemusí. Jsou známy případy, kdy účastníci setkání se Svámím na zámku ve Střílkách projevovali až nekritickou oddanost, jež se pro „náhodné“ účastníky jevila až téměř sektářsky (Procházková in Vojtíšek 1999, [online]). Zen-buddhismus se z mediálního pohledu jeví jako střízlivé učení stojící pevnými nohama na zemi.

Nezahrnuje idealistické představy o světě, nehovoří o meditaci jako cestě k věčnému osvobození, třebaže v základech jeho učení tomu tak je. Mistr Kaisen jako nejznámější představitel zenu vystupuje jako „obyčejný“ člověk, který si na nic nehraje a na tradici přirozenosti navazují i mnozí jeho žáci. Zen je ryze individualistický systém a na meditačních setkáních či přednáškách se ve srovnání s ostatními východně-náboženskými spolky setkáme s nekritickou oddaností zcela minimálně nebo vůbec. Buddhismus Diamantové cesty je naproti tomu jedním z nejviditelnějších projevů východní kultury u nás, což je spojeno nejenom s množstvím pořádaných akcí pro veřejnost, ale i se systematickou komunikací s médii. Učitelé Diamantové cesty pořádají takřka neustále přednášky na společensky atraktivní témata, pronikají do výuky základních, středních a vysokých škol, systém tibetského buddhismu představují jeho stoupenci na výstavách tibetské kultury. Na popularitě má kromě orientace na mezilidské vztahy velký podíl i přístupnost širokým masám. Diamantová cesta dovoluje vést buddhistický život při běžném zaměstnání a bez zvláštních asketických požadavků, což se nakonec stává i terčem kritiky. O vůdčí osobnosti – lamovi Ole Nydahlovi to platí totéž. Z médií se o něm dozvídáme jako o osobnosti zajímavé, leč velmi kontroverzní.

Současná masová periodika si tedy nových náboženských hnutí začínají všimnout a opatrně – zpravidla formou reportáží – o nich „objektivně“ pojednávat. Ve většině případů k nim však přistupují jako k neziskovým organizacím, pořadajícím pro veřejnost „jakési neobvyklé“ akce.

Badatelský potenciál

Téma této práce skrývá obrovský prostor pro další a obsáhlejší výzkum. Vzhledem k danému rozsahu jsme měli příležitost nahlédnout do komunikace náboženských spolků pouze rámcově, bez podrobnější analýzy. Chybí komplexní porovnání s ostatními východně-náboženskými systémy u nás jako je Hnutí Haré Krišna, Transcendentální meditace, Šrí Činmój, Sahadža Jóga a s novými hnutími vzniklých na křesťanských základech nejen jako reakce na východní invazi, ale také jako důsledek přirozeného duchovního vývoje. Zajímavá by rovněž byla hlubší analýza komunikace, zde jsme se zaměřili především na veřejnost obecně, ale jakým způsobem se realizuje směrem k ostatním subjektům? Co vládní instituce? Sponzoři? Školy? Badatelský potenciál skrývají i spolky, které jsou sice pod záštitou centrální organizace, ale jsou samostatným

občanským sdružením komunikující s využitím vlastní vynalézavosti. Každý ze zmíněných náboženských systémů by mohl pokrýt několik takových prací.

ZÁVĚR

Zásluhou vrozené nekonvenčnosti, orientací na jednotlivce a progresivní komunikace můžeme předpokládat, že popularita nových náboženských hnutí dále poroste. Tradiční církve, pokud budou chtít udržet své příznivce, musejí zapracovat na vlastním „veřejném obrazu“, ale na druhou stranu nečekejme jejich zánik. Předpovědi pro následující století hovoří o výrazném duchovním posunu směrem k mezináboženskému dialogu, toleranci a porozumění. Religionista Zdeněk Vojtíšek spatřuje největší rozkvět v kultech, poskytující terapeutické služby za úplatu. My, na základě poznatků z této práce, spíše v postupném pronikání a vzájemném obohacování tradičních a nových církví. Tradiční o schopnost učit se komunikovat, nová o schopnost opřít se o kořeny západní spirituality.

Komunikace nových náboženských hnutí je doposud neprobádanou oblastí čekající na své badatele. Osobnosti, které jsme v práci zmínili a z jejichž prací jsme často citovali (Zdeněk Vojtíšek, Dušan Lužný, Ivan Štampach aj.), pocházejí z akademických kruhů, nahlížející na svět církví z hlediska religionistiky, sociologie a filozofie. Chybí specialisté pohlížející na svět církví (a zejména těch nových) z hlediska komunikace, jež by se nebáli využít marketingových nástrojů k jejich vymezení - kromě marketingového mixu, který jsme použili, se dá velmi obšírně polemizovat i s nastíněným mixem komunikačním.

Snahou této práce bylo nejenom představení nesmírně širokého tématu a odkrytí celé řady nezodpovězených otázek, ale i pokus o představení náboženských organizací jako komunikujících subjektů s velkým potenciálem ovlivňovat své okolí. A to jsme splnili.

Jsou témata, o kterých autoři říkají, že umírají zároveň se svým zpracováním. Důležitá je cesta ke konečnému výsledku, samotný závěr vynaloženému úsilí již zdaleka neodpovídá. Tato práce má obdobný charakter. Cesta k jejímu zpracování byla nesmírně obohacující, konečný výsledek však stejných kvalit dosáhnout nemůže.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. ABGRALL, J. M. *Mechanismus sekt.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 253 s. ISBN 80-7184-774-7
2. ADAMÍK, M. *Komunikace Ekocentra Čtyřlístek s veřejností.* Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. 61 s. (bakalářská práce)
3. BAČUVČÍK, R. *Marketing neziskového sektoru.* 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. 156 s. ISBN 80-7138-436-2
4. ČEPELKA, O. *Práce s veřejností v nepodnikatelském sektoru.* 1 vyd. Liberec: Nadace Omega, 1997. 243 s. ISBN 80-902376-0-6
5. GATO, VÁCLAVEK, V. *Obrazy cesty.* 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2000. 133 s. ISBN 80-85905-86-8
6. HANNAGAN, T. J. *Marketing pro neziskový sektor.* 1. vyd. Praha: Management Press, 1996. 205 s. ISBN 80-85943-07-7
7. KOTLER, P. *Marketing management.* 10. vyd. Praha: Grada, 2001. 719 s. ISBN 80-247-0016-6
8. MAŘÍKOVÁ, H. *Velký sociologický slovník: A-O. Díl 1.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-718-431-13
9. MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi.* 1 vyd. Praha: Grada, 2003. 361 s. ISBN 80-247-0650-4
10. NEŠPOR, Z. R. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství.* 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 115 s. ISBN 80-7330-061-3
11. PARTRIDGE, V., VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spirituality.* 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2006. 446 s. ISBN 80-242-1605-1
12. PIKHART, M. *Úvod do obecné religionistiky.* 1 vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 69 s. ISBN 80-7041-572-X

13. REPS, P. *Kosti a svaly zenu: zenové příběhy a kóany*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1996. 150 s. ISBN 80-7198-116-8
14. SOBKOVÁ, B. *Východní nauky a jejich přínos pro západní společnost*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. 51 s. (bakalářská práce)
15. SVĚTLÍK, J. *Marketing a reklama*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2003. 170 s. ISBN 80-7318-140-1
16. SVOBODA, V. *Public relations moderně a účinně*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 240 s. ISBN 80-247-0564-8
17. ŠTAMPACH, I. O. *Přehled religionistiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-384-0
18. VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 462 s. ISBN 80-7178-798-1
19. VOJTÍŠEK, Z. *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. 1. vyd. Praha: Beta Books, 2007. 210 s. ISBN 978-80-86851-64-8
20. VYKYDALOVÁ, M. *Nová náboženská hnutí a sebevražedné tendence jejich členů*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 44 s. (bakalářská práce)
21. WIEBEUS, H. O. *Sekty a lovci duší: lexikon náboženských sekt a ezoteriky*. 1. vyd. Plzeň: Nava, 2006. 295 s. ISBN 80-7211-224-4

Tematické webové stránky

22. VÁCLAVÍK, D., LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí* [online]. [cit. 2009-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.oleweb.net/nnh/>>.
23. VOJTÍŠEK, Z. *Netradiční náboženství u nás* [online]. 1. vydání. Dingir, 1998 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <http://www.sekty.cz/texty/netradicni_nabozenstvi/>.
24. ZBÍRAL, D. *Stručný úvod do problematiky nových náboženských hnutí* [online]. 2001 [cit. 2009-02-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.david-zbiral.cz/NNHuvod.htm>>.

Elektronické články

25. BAKOVSKÁ, J. V Litvínově žije buddhistický mnich, hledá další. *Mostecký deník* [online]. 2007 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <http://mostecky.denik.cz/zpravy_region/mnich20070419.html>.
26. BLAŽEJOVSKÁ, A. Buddhismus v Brně není jen New age. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2005 [cit. 2009-03-27], s. 09. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=630291>>.
27. BLAŽEK, T. Život v zenovém klášteře je tvrdý, ale šťastný, popisuje mladá žena. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2002 [cit. 2009-03-23], s. 01. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=531109>>.
28. Cestující učitel představí Diamantovou cestu. *Kladenský deník* [online]. 2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://kladensky.denik.cz/kultura_region/buddha20081105.html>.
29. ČTK. Lidé pomohou obětem zemětřesení. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2001 [cit. 2009-03-15], s. 02. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=395641>>.
30. ČTK. Marcel Marceau, klasik moderní pantomimy, potěší zdejší publikum. *Hospodářské noviny* [online]. 2003 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://hn.ihned.cz/c1-13563100-marcel-marceau-klasik-moderni-pantomimy-potesi-zdejsi-publikum>>.
31. DVOŘÁK, J. My velcí spisovatelé si nevymýšlíme. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2004 [cit. 2009-03-23], s. 03. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=365429>>.
32. Farnost chce zachránit varhany. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2005 [cit. 2009-03-15], s. 04. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=775264>>.
33. FLANDERKOVÁ, T. Zen buddhismus a tibetský buddhismus. *Alternativní terapie* [online]. 2008 [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://terapie.az4u.info/cs/alternativni-terapie/paranormalni-terapie/terapie-virou/svetova-nabozenstvi/buddhismus/zen-buddhismus-a-tibetsky-buddhismus.html>>.

34. HLINOVSKÁ, E. Tak pravil Osho. *Lidové noviny* [online]. 2008 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/tak-pravil-osho-0id-/ln_noviny.asp?c=A081107_100002_ln_noviny_sko&klic=228462&mes=081107_1>.
35. HLOUŠEK, M. Buddhistické učení má stále více příznivců. *Sokolovský deník* [online]. 2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://sokolovsky.denik.cz/kultura_region/sokolov_budha20081118.html>.
36. JANDOUREK, J. O Posvátné promiskuitě. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2001 [cit. 2009-03-13], s. 01. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=570217>>.
37. JIROUŠEK, M. Po Indii a Japonsku se teď bude zen šířit v Evropě, říká mistr Kaisen. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2006 [cit. 2009-03-22], s. 04. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=926815>>.
38. KALINOVÁ, I. Centrum je pro okolí stále raritou. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2001 [cit. 2009-03-13], s. 04. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=258663>>.
39. KALINOVÁ, I. Lažany poznávají indickou mystiku. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2001 [cit. 2009-03-13], s. 04. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=836528>>.
40. KALINOVÁ, I. Po svém medituje každý, říká Anděl. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2001 [cit. 2009-03-13], s. 04. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=700161>>.
41. KAŘÍZKOVÁ, L. Skyline: nejúspěšnější letadlo české historie. *Peníze.cz* [online]. 2002 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.penize.cz/14783-skyline-nejuspesnejsi-letadlo-ceske-historie>>. ISSN 1213-2217.
42. Kdo také v Brně loví duše. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2008 [cit. 2009-03-13], s. 03. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=610561>>.
43. KUBA, F. Jak vidí lásku buddhismus?. *Bruntálský a krnovský deník* [online]. 2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://bruntalsky.denik.cz/zpravy_region/jak-vidi-lasku-buddhismus20081118.html>.

44. KUBA, F. Jogín otevřel svou přednáškou nové relaxační centrum. *Bruntálský a krnovský deník* [online]. 2008 [cit. 2009-03-15]. Dostupný z WWW: <http://bruntalsky.denik.cz/kultura_region/jogin-otevrel-svou-prednaskou-nove-relaxacni-centr.html>.
45. MATULÍK, R. Britská rada pro reklamu bude asi rozhodovat o Boží existenci. *Český rozhlas : Svět viděný internetem* [online]. 2009 [cit. 2009-02-16]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/535312>.
46. PIŽLOVÁ, J. Buddhisté Boha nepotřebují. *Literární noviny* [online]. 2005 [cit. 2009-03-23], s. 13. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=1268>.
47. POKORNÝ, J. Knap: Srdcem jsem Chrudimák. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2007 [cit. 2009-03-23], s. 05. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=108211>>.
48. PROTIVANSKÁ, L. Buddhismus pod Řípem. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2006 [cit. 2009-03-27], s. 24. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=145534>>.
49. SEDLÁKOVÁ, L. Moudrost nenajdete v chrámu. *Literární noviny* [online]. 2006 [cit. 2009-03-13], s. 15. Dostupný z WWW: <http://www.literarky.cz/index_o.php?p=clanek&id=1921>.
50. STANĚK, R. Lama Ole Nydahl: Korán říká, zabíjejte. To nechceme. *Deník.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/ze_sвета/aktualne448769.html>.
51. ŠENKÝŘ, M, VESELÁ, J. Buddhistům už školka nestačí. *Lidové noviny* [online]. 2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/buddhistum-uz-skolka-nestaci-djj-/ln_brno.asp?c=A080305_102359_ln_brno_fho>.
52. TOMAN, K. Jogíni obsadili zámek. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2008 [cit. 2009-03-15], s. 05. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=500255>>.
53. TOMAN, K. „Pište, že jsme všichni bratři“. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2008 [cit. 2009-03-15], s. 03. Dostupný z WWW: <<http://mfdnes.newtonit.cz/default.asp?cache=518474>>.

54. VAINDL, L. Máte hodně energie? Dejte se na buddhismus. *Plzeňský deník* [online]. 2009 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <http://plzensky.denik.cz/zpravy_region/mate-hodne-energie-dejte-se-na-buddhismus20090318.html>.
55. VALEŠ, M. Zástupci tří náboženství hovořili o toleranci. *Litoměřický deník* [online]. 2007 [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: <http://litomericky.denik.cz/zpravy_region/20071123nabozenstvi.html>.
56. VOJTÍŠEK, Z., PROCHÁZKOVÁ, V. Teď vím, co nechci. *Dingir* [online]. 1999, č. 1. [cit. 2009-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1999_1/index.html>.
57. VOTRUBA, J. Na gymnáziu se přednášelo o čtyřech náboženstvích. *Příbramský deník* [online]. 2007 [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: <http://pibramsky.denik.cz/zpravy_region/nabozenstvi20071218.html>.

Webové prezentace náboženských hnutí

58. *Buddhismus Diamantové cesty* [online]. 2000 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.buddhismus-diamantovacesta.cz/index.php>>.
59. *Buddhistická kulturní společnost & Centrum Buddhismu Diamantové cesty Vyhlídky u Českých Budějovic* [online]. [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://bks.cz/>>.
60. *Centrum buddhismu Diamantové cesty Brno* [online]. 1998-2009 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.bdc.cz/brno/index.php>>.
61. *Česká hinduistická náboženská společnost* [online]. 2006 [cit. 2009-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.hinduismus.cz/>>.
62. *Dogen Sangha CZ* [online]. 2003, 2009 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.dogenzen.net/>>.
63. *Gompa Praha* [online]. [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.gompa-praha.cz/uvod.html>>.
64. *Jóga v denním životě* [online]. 2009 [cit. 2009-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.joga.cz/>>.
65. *Meditační centrum Těnovice* [online]. [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.tenovice.cz/index2.php?lang=cs&page=intro>>.

66. MORÁVEK, T. *Lama Ole Nydahl* [online]. 2000-2008 [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.lama-ole-nydahl.cz/default.htm>>.
67. *Nadační fond Nydahl* [online]. [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://nfn.cz>>.
68. *Nakladatelství Bílý deštník* [online]. [cit. 2009-03-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.bily-destnik.cz/index.php>>.
69. *Osho-Buddha: inspirace pro člověka hledajícího* [online]. [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.osho-buddha.cz/novinky/>>.
70. *Osho Shangri La* [online]. [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://shangrila.sannyas-on.net/>>.
71. *Osho Sugama Meditation Center* [online]. [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <http://www.sugama.cz/s/modules/sugama_groups/>.
72. *Osho.tady.info: život, láska, smích* [online]. [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <<http://osho.tady.info/>>.
73. *Sótó zen ČR* [online]. [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.sotozen.cz/zen/zen-uprimnosti>>.
74. *Sótó zen ČR : sotozencz* [online]. 2008 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.youtube.com/user/sotozencz>>.
75. VOKE, P., KOEN, V. *Kwan Um School of Zen Europe* [online]. 2009 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kwanumeurope.org/index.php>>.
76. *Zen dojo Plzeň* [online]. [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.zendojoplzen.cz/>>.
77. *Zenové centrum školy Kwan Um v Brně* [online]. [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://kwanumbrno.webnode.cz/>>.
78. *Zenová škola KWAN-UM* [online]. 2009 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.kwanumzen.cz/index.htm>>.
79. *Zen-buddhistická škola KWAN-UM Děčín* [online]. [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.zendecin.cz/>>.

Další zdroje

80. Ministerstvo vnitra. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. 2003-2009 [cit. 2009-02-12]. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/place>.

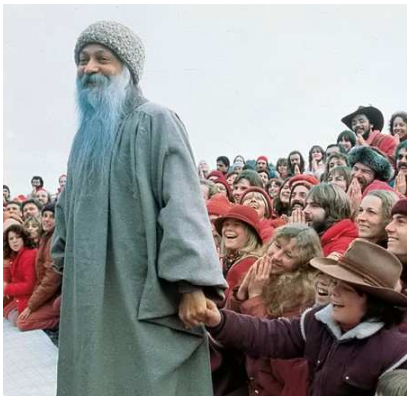
SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 – Schéma komunikačního procesu (s. 23)

SEZNAM PŘÍLOH

- P I OSHO A CENTRUM V LAŽANECH
- P II ČINNOST CENTRA V LAŽANECH
- P III SVÁMÍ A ÁŠRAM VE STRÍLKÁCH
- P IV PŘEHLED JÓGACENTER
- P V MISTR KAISEN A JEHO UMĚLECKÁ ČINNOST
- P VI ZIMNÍ KYOL CHE 2004 ŠKOLY KWAN UM
- P VII OLE NYDAHL A KARMAPA THAJE DORDŽE
- P VIII FINANCOVÁNÍ „DIAMANTOVÉ CESTY“
- P IX VELKOLEPÝ PROJEKT GOMPA PRAHA
- P X OBÁLKA ČASOPISU BUDDHISMUS DNES, č. 16

PŘÍLOHA P I: OSHO A CENTRUM V LAŽANECH

Zdroj: <http://www.osho-buddha.cz/osho/>, <http://shangrila.sannyas-on.net>

PŘÍLOHA P II: ČINNOST CENTRA V LAŽANECH

O naší práci

Zájem o člověka

Terapie a duchovnost nejsou rozděleny, jsou to dvě strany téže mince. Terapie se zabývá mechanismy naší psychiky, osobnosti, zdraví a vztahů. Duchovnost nahlíží život jako jeden celek, hledá jeho smysl, dívá se na to, co ukazují Mistři, jež žili na této planetě. Oddělování terapie od duchovnosti je obě poškozuje. Terapeuté se často duchovnosti obávají, protože nevědí, co s ní. Nedá se vysvětlit. Nábožensky založení lidé mají strach z psychologie a terapie, protože ty mohou odebrat záhadnost jejich učení. Psychologie a náboženství však neoddělitelně patří k sobě. Člověk žije materiální a duchovní život zároveň. Oba světy k nám patří a popírání jednoho z nich znamená nemoc. Přijetí a žití obou znamená celistvost. Takový člověk je Zorba Buddha - tančí, miluje, užívá si, pracuje a zároveň zná klid vnitřního světa a meditaci. Překračuje svou osobnost, aby se sjednotil s celým životem.

O čem jsou naše skupiny

Procesy ve skupinách vytvářejí rovnováhu mezi energií těla, srdcem a pochopením. Techniky, umožňující volný tok energie ve vašem těle jsou kombinovány s metodami, jež vytvoří prostor pro přijetí a lásku ve vašem srdci. Zároveň dochází k pochopení psychologických vzorců ve vaší mysli. Některé skupiny se zaměřují na jedno téma, např. práce s Esencí, Umění zemřít, jiné jsou intenzivní cestou k tichu uvnitř (Mystická růže, Satori). Je to poznání sebe, ale jinou cestou než skrze naši mysl. Lidé Zenu o tomto říkají: "Ukaž mi svou tvář před narozením tvých rodičů".

Naše skupiny nabízejí:

pochopení mechanismů v energii těla a psychiky
transformace a léčení staré bolesti
uvolnění toku energie
nalezení své síly, otevření se životu lásce a lidem
prožitek ticha a klidu
žití Tady a Teď
podpora při převzetí zodpovědnosti za svůj život

PŘÍLOHA P III: SVÁMÍ A ÁŠRAM VE STŘÍLKÁCH

PŘÍLOHA P IV: PŘEHLED JÓGACENTER

V České republice probíhá každý týden několik stovek kurzů.

„Pořádají je jednotlivá sdružení Jóga v denním životě. Kurzy vedou certifikovaní cvičitelé, kteří absolvovali školení a složili národní cvičitelské zkoušky 3. (případně 2.) třídy a získali mezinárodní cvičitelský certifikát od sdružení International Sri Deep Madhavananda Ashram Fellowship. Všichni cvičitelé zároveň pravidelně absolvují doškolovací semináře pořádané Českým svazem JDŽ a mezinárodní cvičitelské semináře.“

Centra Jógy v denním životě

- Bílovec (Radotinská 955)
 - Blansko (Městský penzion Pod Javory 32)
 - Brno (Dominikánské nám. 6/7)
 - České Budějovice (Jirsíkova ulice 2)
 - Český Krumlov (Nové Dobrkovice 25)
 - Český Těšín (Okružní 3)
 - Frýdek-Místek (9. ZŠ, E. Krásnohorské)
 - Havířov
 - Hlučín (MŠ J. Šoupala 1611 Ostrava – Poruba)
 - Hranice na Moravě (Hromůvka 1880)
 - Jindřichův Hradec (sídl. Vajgar 704/III)
 - Karlovy Vary (Chebská 56A)
 - Kopřivnice (Sokolovska 393)
 - Krnov (Pivovarská 25)
 - Kutná Hora (Zbraslavice 390)
 - Kyjov (Na Trávníkách 782/9)
 - Liberec (Sport centrum Budokan Kladenská 1)
 - Nový Jičín (Dlouhá 32)
 - Odry (Nádražní 10)
 - Olomouc (Jižní 19)
 - Olomouc (Hněvotín 66)
 - Opava (Gagarinova 6)
 - Ostrava (Jana Šoupala 1611 (budova MŠ), Ostrava – Poruba)
 - Ostrava (Žerotínova 3, Ostrava – centrum)
 - Plzeň (Tachovská 37)
 - Praha (Blanická 17 Praha 2 – Vinohrady)
 - Praha (Kuncova 3a Praha 5 – Stodůlky)
 - Praha (Velehradská 21 Praha 3 – Vinohrady)
 - Praha (Donovalská 40/1684 Praha 4 – Chodov)
 - Prachatice (Velké náměstí 10)
 - Střílky (Zámecká 202)
 - Tábor (Na Rybníčku 320)
 - Třebíč (Chelčického 314 Moravské Budějovice)
 - Třinec
- Ústí nad Labem (Husova 43)
 - Valašské Meziříčí (Šípková 2)
 - Vsetín (Rokytnice 242)
 - Zlín (Kostelec 366)
 - Ždár nad Sázavou (Vejmluvova 44)
 - Žďárec u Skutče (Šrí Dévpuridži Ášram)

Zdroj: <http://www.joga.cz/>

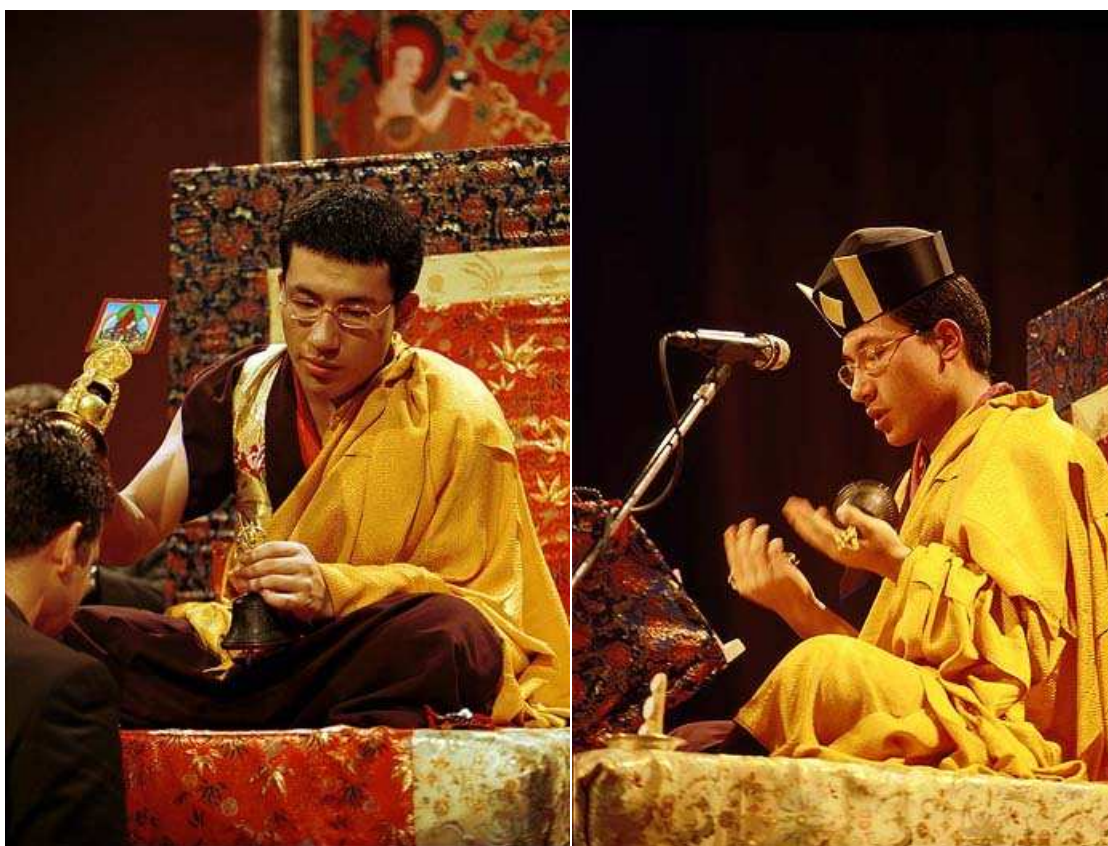
PŘÍLOHA P V: MISTR KAISEN A JEHO UMĚLECKÁ ČINNOST

PŘÍLOHA P VI: ZIMNÍ KYOL CHE 2004 ŠKOLY KWAN UM

PŘÍLOHA P VII: OLE NYDAHL A KARMAPA THAJE DORDŽE

Zdroj: <http://www.lama-ole-nydahl.cz/>

PŘÍLOHA P VIII: FINANCOVÁNÍ „DIAMANTOVÉ CESTY“

Z výroční zprávy Nadačního fondu NYDAHL za rok 2006

Dary od právnických osob:

Společnost Diamantové Cesty	293 000 Kč
Evropské vzdělávací centrum	16 000 Kč
firma Kubečka	50 000 Kč
Ogmin s.r.o.	50 000 Kč
Neptun Plzeň	14 000 Kč

Struktura dárců:

Fyzické osoby	2 506 297 Kč
sbírky a ostatní	237 980 Kč
Právnické osoby	423 000 Kč
Celkem	3 167 277 Kč

Struktura příjmů z darů dle projektů:

MC Těnovice : 269 856 Kč
Stúpa Těnovice: 119 982 Kč
MC Brno: 621 270 Kč
MC Vyhlídky: 864Kč
MC Troják: 1 149 150Kč
Projekt Evropské centrum: 12 184 Kč
Projekt Gompa Praha: 979 339 Kč
MC Mangútovo: 4 500 Kč
MC Nagodzice: 1 108 Kč
Tilopa Institut: 5 000 Kč
Stúpa Řecko: 864 Kč
Dar na provoz: 3 160 Kč

Zdroj: <http://nfn.cz/>

PŘÍLOHA P IX: VELKOLEPÝ PROJEKT GOMPA PRAHA

Zdroj: <http://nfn.cz/>

PŘÍLOHA P X: OBÁLKA ČASOPISU BUDDHISMUS DNES, č. 16

Zdroj: <http://www.bdc.cz/buddhismusdnes/>